متمانە و کلتوور.. مەرجی لەپێشینەی خۆپارێزیی و مانەوە ئەمین بۆتانی …

ئەرکی هەر یەکێك لە تاکەکانی کۆمەڵگە و بەتایبەتی (تۆژی بیرکەرەوە)؛ وردبوونەوەی زیاترە لەهەر رووداو و پەرەسەندێك بەمەبەستی پەیداکردنی تێگەیشتن و وێناکردنێکی هەرە نزیك لە سرووشت و جووڵە و ئاراستەی پرسەکان، بۆ دۆزینەوەی باشترین شێوازی بەرگرتن لەهەر پێشهاتێکی نەخوازراو سەبارەت بەهەموو کار و کایەکانی ژیان.

بێگومان لێرەدا مەبەستمە لەبارەی یەك دوو لایەنی پەیوەست بە ڤایرۆسی کۆرۆنا بدوێم، هەبەت ئەوەی بەلای منەوە گرنگە و دەتوانم قسەیان لەسەر بکەم کە بە ئەرکی خۆمی دەزانم هەر ئەوەیە. بە بۆچوونی من؛ ئەمڕۆ ئەرکی ئەو تۆژەی باسمکرد ئامۆژگاریکردنی خەڵك نیە چۆن دەست و پەنجەیان بشۆن و ئاگایان لەخۆیان بێ، چونکە ئەوە کاری دامەزراوە تەندروستیەکانە و لیژنەی باڵای رووبەڕووبوونەوەی پەتای کۆرۆنا بۆاوی دەکاتەوە و لەسەر هاووڵاتیانیش پێویستە پێیەوە پابەند بن،، بۆجگە لەوە بە دڵنیاییەوە پرسی خۆپاراستن و پابەندبوون بە ڕێنماییە تەندروستییەکانەوە خواست و هەوڵستێکی سەرانسەریی هەموومانە.

گوتم (لەسەر هاووڵاتیان پێویستە پێیەوەی پابەند بن)، ئەوە بۆ چەندین هەفتە دەچێ قسەی هەموومان هەر ئەوە بووە پێویستە پابەند بین بۆ ئەوەی بە کەمترین زیان لەم پەتایە دەرچین،، بەڵام هاوکات هەموومان ئاگادارین وڵات هەیە هەتا ئێستاش کە پەتاکە چۆتە قۆناغێکی یەکجار مەترسیدارەوە کەچی جووڵەی نەکردووە و وەك پێویست هەنگاوی نەناوە بۆ بەرگرتن و خۆپارێزی و تەنانەت پلانێکی ئەوتۆشی نیە بۆ رووبەڕووبوونەوەی کۆرۆنا. بەڵام خۆشبەختانە لە کوردستانەکەی خۆمان دەبێ دڵخۆش بین بەو پلان و هەنگاوانەی (حکوومەتی هەرێمی کوردستان) و رژدی و پەرۆشی خودی جەنابی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کاك (مەسروور بارزانی) کە لەگەڵ تیمە لێهاتووەکەی پشمەرگەئاسا شەو و ڕۆژ دەکەنە یەك و ئێشك گرن بەدیار تەندروستی وڵات و هاووڵاتیانەوە،، ئەوەی لە کوردستان کراوە ئەزموونێکی دەگمەنە و هەمووان شایەتی خێری بۆ دەدەن،، دڵنیام ئەم کار و هەمەتە بۆهاوتایەی حکوومەتی کوردستان دەبێتە

رەسید و زەخیرە و پاشەکەوتکی یەکجار مەزن بۆ خۆناسین و بنیاتنان و کۆکردنەوەی پارچەکانمان و دواجار تەکمەکردنی ژمەندی و ئنتیما و ئاوێتەبوونی خەڵك و خاکی کوردستان،، لەم رووەوە من بەش بەحاڵی خۆم ڤایرۆسی کۆرۆنا وەك بەرەکەتکی مەزن دەبینم،، چونکە ئەوەی لای دەخوێنمەوە هەرچیەکیش رووبدات خوانەخواستە؛ هەر ئەوەمان بۆ ساغبوویەوە کە ئێمەی کوردستانی لە تەنگانەدا چیمان لەدەستدێ بیکەین و چیمان لەدەستهات و کردمان؛؛ ئەوە لەهەر شتێك گرنگترە ئەمڕۆ بیبینین و هەستی پێبکەین و بیکەینە خاڵی سەرەتا و پڕۆژەی داهاتوومان. بۆگومان گەلان و قۆناغەکانی ژیان هەمیشە لە ساتەوەختی مێژوویی و لەسەردەمی سەرهەڵدانی رووداوە نەقۆاکان (تەکانی بوومەلەرزەیی)؛ ڕووەوی بەخۆداچوونەوەیان ئاراستەی نوێتری بەخۆیەوە بینیوە؛؛ زهنیەت و مێنتالیتەیان فۆرمات بووە و سەرلەنوێ جیهانبینی و روئیایان بۆ کێی پرسەکانی ژیان گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە،، لێرەدا ئەوەی پەیوەستە بەم پرسەوە؛ دەمەوێ بڵێم پێویستە لەهەموو سەنگەرەکان بەرگریی بکەین؛ هەر یەکە و لەسەنگەرەکەی خۆی رووبەری بەر دەمی خۆی هەموار بکاتەوە؛ مووروویی هێزی کەڵەکەبووی خۆی هەڵبژێتە کۆشی بنیاتنانەوە و سەرلەنوێ بیانکا بە پەتکی نوێی ژیاندۆستییەوە.

دەگەڵمەوە سەر پرسی؛ بۆچی دەبێ (ئەوەی پێمان دەکرێ بیکەین) هەمیشە یەکسان و هەندێ جار کەمتریشە لە (ئاست و کۆرفی پابەندنەبوون)؛ لەجیاتی ئەوەی هەموو هەوڵەکانمان بخەینە گەڕ و دەرفەتەکان تەوزیف بکەین، دێین بەردەوامی بەو رادەستبوونە دڕینەی خۆمان دەدەین و بە (بیانوو)ی جۆراوجۆر پابەند نابین. هۆبەت لایەنێکی ئەم کێشەیە پەیوەندی بە پرسێکی زۆر دڕینەوە هەیە کە پرسێکی یەنقرسالی کەونیی مرۆڤایەتی گشتگیر و (ڕس)یانەیە و پەیوەستە بە پرسی ڕەوایی و شەرعییەت و مەشرووعییەت و دەسەڵات و گرۆبەستی کۆمەڵایەتی. ئەمەی دواییش راستەوخۆ بۆ پرسێکی مەترسیدار تر سەردەکێشێ و وەك ئەنجامگیرییەکی حەتمی و بێ چەندوچوون دێتە پێشەوە کە پرس و کۆنسێپتی (متمانە)یە، هۆبەت لەم ڕۆژانەی رابردوو لێرە و لەوێ هەموومان گوێبیستی ئەو ئەنجامگیریە بووین کە خەڵکانێك لە عێراق و وڵاتانی دنیا و تەنانەت لای خۆشمان لەبەر ئەوەی هاوڵاتی بەهەر هۆیەك متمانەی بە حکوومەت و دەسەڵاتی نشتیمانەکەی خۆی نەمابێ؛ راستەوخۆ گوتوێەتی (ئەوەی حکوومەت لەبارەی پەتای کۆرۆنا دەیڵێ راست نیە) بۆیە من بۆوای پێ ناکەم و (هەرگیز پابەندی ڕێنماییەکان نابم)، لەو بۆوایەدام هەر یەکێك لە گەڵەك و شار و شوێنی نیشتەجێبوونی خۆی گوێبیستی ئەم رستەیە بووە،، بۆگومان ئەو روئیا و بۆچوون و مێنتالیتەیە هەر هەمووی

شانی حکوومەتەکان ناگرێتەوە؛ بەڵام لە کاتی تەنگانەدا هەموو بەردەکانی ئاسمانیش بە پشتە ملی حکوومەتەکانی سەر زەوی دەکەون.
راستە، هەمیشە ئەو سەرچاوە کلتوورییەی کە مێنتالیتە و جیهانبینییمان فۆرمولە و ڕەنگ دەکەن؛ هەر ئەوە هەژموونی بەسەر ویست و ئیرادەمانەوە زاڵە و ڕێگا بە سەرچاوەی دی نادات لەگەڵیدا هاوبەش بێ یانیش جێگای بگرێتەوە، بێ نموونە کەسێک کە هێزی دنیابینی و وێناکردن لە ئایینەوە وەربگرێ، یان ئەو کەسەی بڕوای بە تیۆری پیلانگێڕیی هەیە، یان ئەو کەسەی کوردگوتەنی بە تەبیعەت لاتەریک و ڕەشبینە، ئەو کەسە ئاسان نیە بڕوا بە بوونی سەرچاوەیەکی دیکەی بەدیل بێ متمانە بکات، لەبەر ئەوەی ئەو کەسە بڕوای بە تاقە سەرچاوەیەکی متمانەکردن هەیە و بەس، متمانەهێنان بە سەرچاوەکانی دیکەی بەلاوە کوفر و حەرامە. هەرگیز دەسەڵاتێکی دنیایی زائیل شوێنی ئەو متمانەیە ناگرێتەوە کە خاوەنی هەژموونی باڵا و خاوەنی دارولبەقایە، ئەم دڵگمابوونە کە تەنانەت دژ بە بنەمای خودی ئایینیشە، گەورەترین کێسپە لەبەردەم تێگەیشتنێکی ڕەوانتر بێ ئایین بەر لەوەی ببێتە کێسپ لەبەردەم تێگەیشتنێکی ڕەوانتر بێ دنیا،، بەڵام مێنتالیتەی مەرگدەستی لێرەدا بە فۆرمێکی نوێتر و مەترسیدار تر دەکەوێتە مانێ لەگەڵ ژیان و هەتا ئەگەر کێشانەکان لێوانلێویش بن لە لاشەی تووشبوانی کۆرۆنا؛ ئەو هەرگیز ئامادە نیە خۆی بەدەستەوە بدا و سەرکەچ بکا بێ ئەق.
بۆیە ئەوەی لە چین و ئیتالیا و کوردستان و شوێنانی دیکەی گۆی زەوی لەسەرەتای پرسە و پلانی خۆپارێزیی لە پەتای کۆرۆنا بەدیار کەوت؛ شتێکی چاوەڕوانکراو بوو، لەبەر ئەوەی کەسانی خاوەن زهنیەتی یەتۆپیایی لاهووتی (بە ئایینی و غەیرە ئایینیەوە) هەر میکانیزمێکیان بەلاوە هەڵەشە بووە بێ سەر حورمەتی موقەددەس و پیرۆزیەکان، کە حکوومەتەکان گوتیان تکایە با قەرەباڵغی لە هیچ شوێنێک نەبێ بێ ئەوەی هەمووان پارێزراو بن، کەسانی بەڕێزی ئاییندار موسوڵمان و کریستیان و بووزی و گشت ئایینەکان پێیان وابوو ئەو پلانە دەبێ توخنی ئەو قەرەباڵغییەی نێو پەرستگاکان نەکەوێ کە ناوی نوێژ و پەرستشی بەکۆمەڵە، چونکە لە نەزەری ئەوان ئەوە قەرەباڵغی نیە بەکو هەتا سەر ئاپۆرای بەرەکەتە و هیچ دڵخۆشی نیە پێناسەیەکی ئاوەژووی بکا بە بەرا، لەبەر ئەوەی ئەو زهنیەتە پێی وایە ئەوان لە سرکێتەوە پارێزراون، یان قەدەری ژیان و مەرگ لە ئاسمانە و پێویست ناکا ئێمە لەسەر زەوی خۆمان سەخڵەت بکەین، بڕگومان ئەو قەدەرییەتە؛ سرووش و هێز لە کانگای هەرە بەهێزی متمانە وەردەگرێ کە هێزی بڕهاوتای گەردوونە (هێزی ئافرێنەر و خالق)ە، بەڵام مەبەستی ئێمە لێرەدا خوانەخواستە ئەوە

نیە ئەو جۆرە بڕواهێنانە حاشا بە کەم و کەمبایەخ بزانین، نەخێر هەرگیز وانیە و نابێ، ئازادی ئایین و ئایینداری و بیروبڕوا پرانسیپی نەگۆی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتین و وڵاتان و حکوومەتەکانیش کاریان بێ فەراهەمکردنی ئەو ئازادیەی هاووڵاتیانی خۆیان کردووە و ئەرکی لەپێشینەی هەموانیشە رێز لە ئازادی عەقیدە و بیروبڕوای بەرامبەرەکانیان بگرن. مەبەست لێرەدا ئەوەیە پێویستە پەرشی بڕواداران و ئایینداران لە خەڵکی دی زیاتر بێ، پێویستە ئەوان بە کردەوە پەرشتر بن لە کاسانی دی بێ پاراستنی ژیان و تەندروستی گشتی، نەک بەرنامە و پڕۆژە و پلانی حکوومەت و دامەزراوە بەرپرسەکان بە پیلان و کودەتا لێکبدەنەوە و پێیان وا بێ (قەدەغەکردنی هەموو گردبوونەوەیەك بە نۆژی بە کۆمەیشەوە) ئامانج لێی خوانەخواستە زەوتکردنی ئازادی خەڵك و قەدەغەکردنی نۆژ و پەرستش و ئایینداریە، نەخێر وانیە و بێ گشت لایەك و بێ ئایینداران بەڵکو ئیش ئەوە روون بووەوە کە هەرگیز مەبەستەکە ئەوە نەبووە لەسەرەتاوە هەندێك کەس بە مەبەست و بیانووی جیاجیا ئەوەیان دەوروژاند گوایە حکوومەتی دیموکراتی و علمانی خواخوایەتی پەتایەك بڕاو بێتەوە بێ ئەوەی لەپەنای ئەو مەسەلەیەوە دەست بێ قەدەغەکردنی نۆژی جەماعەت ببات!!!.

ئەمڕۆ لەوانەیە هەردوو پرسی (متمانە) و (کلتوور) وەك دوو کێشەی قووڵ رووبەڕووی زەربەی کۆمەگا و حکوومەتەکان ببێتەوە بێ دەربازبوون لە تەنگانەی قایرەسی کۆرۆنا،، لەهەندێ وڵات ئەگەر فاکتی متمانەش هەبێ دەبینین جۆری کلتوور و مێنتالیتەی خەڵك و کۆمەگە هیچ نرخ و بەهایەك بێ خاڵی متمانەکەش ناهێنەوە، بێ نموونە؛ ئەگەر شیعەکانی عێراق و ئێران هەتا سەر ئێسقان متمانەشیان بە حوکمڕانیی مەرجەعەکەشیان هەبێ، حکوومەتەکەی شیعە چی لەو مێنتالیتەیە بکات کە مەرجەعە رەشیدەکەیان هێکاری سەرەکی خۆقاندنی ئەو کەلتوورەیە و دەیان ساڵە بەو مێنتالیتەیە رەگەکانی وەهم بێ ئەو خەڵکە داماوە خۆرنەدیوە رەش و رووتەیە ئاو دەدات،، هەموومان ئەو دیمەنانەمان بینی کە ئاپۆرای زیارەتکارانی پەرستگای ئیمام کازم چۆن خاڵی کۆنترۆڵی هێزە ناوخۆییەکان رادەماڵن و هاوار دەکەن و دەڕۆن با سەرجەم تووشبووانی وڵاتانی چین و ئیتالیا و فەرەنساش رووڵە نەجەف و مەرقەدی ئەوان بکەن بێ شیفا و پاکبوونەوە لە پەتای ئستیکباری جیهانیی کۆرۆنا.

بیرمان نەچێ ئێمەش لە کوردستان لەو نموونەمان هەیە، ئەگەرچی ئاسمان و ڕێسمانمان فەرقە، ئەو حاڵەتە هەموومان بەدیمان کردووە و بەرلە چەند ڕۆژێك لە نانەواخانەیەك ئەو نموونە کەلتووریە خەستەم بینی و هیچ بەلامەوە سوپرایز نەبوو، لەبەر ئەوەی دەمێکە کۆمەگەی

خم دەناسم، لە خاوەنی نانەواخانەکەم پرسی بۆچی کرێکارەکانت دەستکێشیان لەدەست نەکردووە، لەوەڵامدا گوتی جارێ دەستمان بە ئیش نەکردووە و تۆ یەکەمین کەسی هاتووی بۆ نان کڕین، راستی دەکرد چونکە بینم ناو تووتی نانەواخانەیان بە (تراکسووتێکی کۆنی لە ئاوهەڵکێشراو) پاك دەکردەوە، خەریك بوو بۆنی گەوگونی خاوەن تراکسووتە نەناسراوەکە لە جیاتی بۆنی نانی برژاو هەڵمژم!!!؛ بەبۆ ئەوەی دەمامکی کردبۆ خۆی لێم نزیك کردەوە و پێی گوتم؛ بۆچی مامۆستا بۆوات بەو درۆیەی کڕۆنا هەیە؟!، گوتم ئەی ئەوە نیە خەڵك بەبەر چاومانەوە دەمرن!!!، ئینجا بەحەماسەتەوە و شەهامەتەوە گوتی: مامۆستا یەقینت هەبۆ ئەوەی لە دڵەوە بۆ (ئەشهەدو ئەن لا ئیلاهە ئیڵەڵا هەرگیز تووشی ئەو قایرۆسە نابێ)، لە وەڵامدا گوتم" ئەی یەکەمین قوربانی کڕۆنا لە کوردستان مەلایەکی داماوی بەڕێز نەبوو؟!؛ تۆ بڵێی لە دڵەوە (ئەشهەدو ئەن لا ئیلاهە)ی نەگوتبێ؟!،، یەعنی قایرۆسەکە هەیە بەڵام پێویستە لە (دڵەوە) شەهادەت بڵێنین دەنا پارێزراو نابین؟!، گوتی" شتی وا نیە. دیسان پێمگوت: زۆر چاکە برا؛ بەیانی مەسرەفی رۆگات لەسەر من؛ وەرە بەیەکەوە دەچینە ئەو قاویشەی نەخۆشخانە کە تووشبوانی پەتای کڕۆنا لێیە و جەنابیشت بۆ سەردانێکی ئەو داماوانە بکە و لەگەڵ دوعا و داوای شیفا و سەلامەتی بۆیان؛ ئەولا و ئەملایان ماچ بکە ئەگەر راست دەکەی کڕۆنا بوونی نیە. ئەوسا پێکەنی و نەیزانی چۆن چۆنی ئەو رووخسارەی خۆی رۆکبخاتەوە کە هەبزێکاوی متمانەیەکی وەهمی و دووددڵییەکی ئاشکرا بوو، بیمامەعنا بە نیگا گوناحەکانی تێگەیاندم" مامۆستا لێگەڵ هەر چۆنە با وابێ!!!". ئەمە لێرەدا لەبەردەم پارادۆکسی متمانە و کلتوورێکی شۆڕ و دابەشبووداین، جارێکیان پاکوخاوێنی لە ئیمانەوەیە و جارێکیشیان بەکارهێنانی (شەروا تراکسووتێکی کۆنی بۆگەنی چێکن) بۆ خاوێنکردنەوەی تووتی سەموونخانە هەرگیز هاودژ نیە لەگەڵ ئیمان و زەوق و پاکوتەمیزی!!!. نازانم من بۆوا بە کام پیلانگێڕی بکەم؟ کەسێك بەناوی ئایینەوە بۆتە خاوەنی تەندروستی بەندەکانی خوا و بە بەرچاوی خەڵکەوە پیسوپۆخڵی دەرخواردی کەمەگە دەدا؟ یان ئەو بیرکردنەوەیەی پێوایە لەبەر ئەوەی قایرۆسی کڕۆنا پیلانی (ماسۆنییەت و جوولەکە و ئەمەریکا و زلهێزە بەرژوەندخوازەکانە) دەبۆ ئەمە گوڵایەڵی ئەو حکوومەتانەش نەبین کە علمانین و ئەقڵە لەگۆڵی غەرب و تاغووتەکانن و خوای گەورە ئەمە دەپارێزێ نەك دەمامك و دەستکێش و مانەوە لەماڵ، (قول لەن یوسیبەنا ئیللا ما کەتەبەڵاهو لەنا)؛ ئامەنتو بیللا، بەڕام خۆ ئایین و خودای پەروەردگار نەیفەرمووە بەدەست و پێیەکانی خۆت بچێ ناو ئاگرەوە.

بۆیە ئەم وردەکاریەم هێنایە بەرباس، لەبەر ئەوەی ئەو جۆرە قسە و لێکدانەوانە کرێك و ناخی پرسی متمانە و پابەندنەبوونی زۆرانێك لە تاکەکانی کۆمەڵگەی ئێمەیە بە ڕێنماییەکانی خێپارێزیی لەم پەتا نەگریسەی خەریکە کۆرفی ژیانی مرۆڤایەتی نزیك بە خاڵی سفر دەکاتەوە و هەتا ڕادەیەکی زۆر ئەگەر بیرکردنەوەی ئەو بەشەی هاووڵاتیان لەگشت وڵاتان بەو جۆرە نەبوایە کە باسمانکرد؛ ئێستا ژمارەی تووشبوان و قوربانیان زۆر زۆر کەمتر دەبوو لەوەی هەیە، خۆ ئەگەر بەخۆماندا نەچینەوە و هەمواری ئەو تێواینە وەهمییە دووەم ئایین و دووەم ڕاستییە زانستییە نەکەینەوە؛ ئەوە بگومان ئێمە و تەواوی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی باجی قورستر و قوربانی زیاتر دەدەین.
لەتەك ئەو نموونە خراپە؛ بۆشومار نموونەی دڵخۆشکەر و ئومێدبەخشیشمان هەیە قوربان.. دەنا من هەرگیز دەستم بۆ پەلەپیتکەی لابتۆکەم نەدەبرد و هیچم بۆ نووسین پێ نەبوو،، ڕاستە دەبێ نموونە ئومێدکوژەکان زیاتر هانمان بدەن بۆ کەوتنەجووڵە و ژیان و ئاوەدانی؛؛ بەڵام هەتا ژیان زیاتر سەلامەت بۆ دەبێ زیاتر بۆ پەرەپێدانی ئەو سەلامەتیەی تێبکۆشین، بۆ ئەوەی بەروبوومی کار و تێکۆشانی باشەکاران لە داهاتوودا بەشی هەموو ئەوانەش بکا جیاواز بیریان کردۆتەوە؛ پێویستە هاوکار و یارمەتیدەر بین خۆمان لە مێنتالیتەی سووکایەتی و شکاندن و نەقیزە بەدوور بگرین،، پێویستە هەر چەند خاڵێکی خراپ بەدی بکەین؛ ئەو ڕاستیەمان لەلا تۆختر بێتەوە کە ئەوە ئێمەین باشتر بیرمان نەکردۆتەوە نەك ئەوانی دی خراپ بیر دەکەنەوە،، ڕۆگای دیکەمان نیە بۆ دەربازبوون، تەنانەت لە ساتەوەختی ئاساییشدا نەك هەر تەنگانە و لێقەومان،، چونکە کەڵەکەبوونی ڕەفتار و جۆری بیرکردنەوەی ڕۆژانەمان ڕەگەکانی کەلتوور و فۆرمی زهنییەتی دەستەجەمعییمان ڕەنگاڕەنگ و ڕەگاژۆ دەکا.
پێمخۆشە لێرەدا ئاماژە بە نووسینێکی نووسەر و ڕۆژنامەڤانی ناوداری ئەمەریکی (تۆماس فرێدمان) بکەم کە لەم دواییەدا لە شێوەی نامەیەکی کراوە ئاراستەی سەرۆك ترامپی کردووە و تێیدا وەك دەستپێشخەری کارنامەی پرۆژەیەك دەخاتە بەردەم سەرۆکی وڵاتەکەی خۆی. پێشنیار دەکەم بیخوێننەوە؛ من خوێندمەوە و لێرەدا ئاماژەیەکی خێرا بە ناوەڕۆکەکەی دەدەم،، فرێدمان بە سەرۆك ترامپ دەڵێ" من یەکێك نیم لە لایەنگر و دۆستانت، بەڵام بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا لە یەزدان داواکارم سەرکەوتووتان بکا؛ چونکە ئەمڕۆ زۆر شت بە بۆیارەکانی ئێوەوە بەستراوەتەوە،، پێویستە ئێوە پلانتان هەبێ و گوێ لە پسپۆران و شارەزایانی دامەزراوەی زانستی بن. هەروەها دەڵێ پێویستە بۆچگە لە مانەوە لەماڵ، کەرتی تەندروستی داتا و ئاماری ورد بخەنە بەردەست

به تەواوی وردەکارییەوە بۆ ئەوەی بتوانین رووبەڕووی ئەم پەتایەوە ببینەوە، رووبەڕووبوونەوەیەك بەرمەبنای داتا و لێکدانەوەی زانستی بێ.

کە لە خوێندنەوەی وتارەکەی تۆماس فرێدمان بوومەوە، گوتم باشە ئەمەریکای زەبەلاح تازە بەتازە بیر لەوە دەکاتەوە داتا و ئاماری هەبێ، یان هەندێ وێات تازە بەتازە بە هاووڵاتیانی خۆیان دەڵێن تکایە لە ماڵەکانتان بمێننەوە لە پێناو پاراستنی ژیانی خۆتان و تەندروستی گشتی؟!.. هەبێت چەند دەم خۆش بوو بەوەی حکوومەتی وڵاتەکەی من تا ئێستا بۆ تەندروستی کوردستانیان ئەنجامی داوە؛ هەزارجار دەخۆشتر بووم، زیاتر شانازیم بەخۆم کرد وەك کوردستانیەکی خاوەن پێگەیەکی باشتر ئەگەر بەراوردی بکەم بەپێگە و کەلتوور و متمانە و جۆری بیرکردنەوەی هەندێ کەمەگەی سەرگۆی زەوی. لەبەر ئەوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە شایەتی هاووڵاتیانی کوردستان و رۆکخراوە نێودەوڵەتییەکان هەر لەسەرەتای قەیرانی ئەم پەتایەی قایرۆسی کۆرۆنا زۆر دەستوبرد و چالاکانە هاتە مەیدان و تەواوی توانا و ئیماکاناتی خۆی خستە دەخێ ئامادەباشییەوە و سەرجەم دامەزراوەکانی خۆیشی وەك یەك تیمی کار بە بەرنامە و پلانێکی تەکمەوە هێنایە مەیدان، بەهەماهەنگیەکی تەواو هاوئاهەنگ و تەواوکاری یەکدی ئەوەی بۆیان دانراوە و بۆیان دەکرێ بەزیادەوە دەیکەن،، شوێن پەنجە و جێدەست و جێهێزر و جێدێ و جێپەڕشییان لەدیار دیارترە. ئەو داتا و ئامارەی (تۆماس فرێدمان) بۆ (سەرۆك ترامپ)ی پێشنیار کردووە کە دامەزراوە تەندروستییەکانی ئەمەریکا ئەنجامی بدەن، دەمێکە دامەزراوە تەندروستییەکانی کوردستانەکەی ئێمە ئەنجامی داوە و دەمێکە لیژنەی باڵای رووبەڕووبوونەوەی پەتای کۆڤید نۆزدەی نەوەی کۆرۆنا قایرۆس بە لێهاتوویەوە ئەنجامیانداوە و گەیاندوویانەتە بەردەستی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان جەنابی کاك (مەسروور بارزانی رابەری تیمی کوردستان) بۆ بەرگرتن لە مەترسی بڵاوبوونەوەی پەتای جیهانی کۆرۆنا قایرۆس،، تیمی کوردستان شایانی دەستخۆشی و نەوازشی یەکجار مەزنن، هاووڵاتیانی کوردستانیش کە بەقەد حەزیان بۆ ژیان و ئارامی؛ ئەوانیش بەپیر ئەو ئەرکە پیرۆزە چوون و لێبڕاوانە بە ڕێنماییەکانەوە پابەند بوون؛ بۆیە ئەگەر دانبەخۆداگرتن و هەستی خۆ بە بەرپرسیارزانی ئەوان نەبوایە؛ حکوومەتیش نەیدەتوانی پلانەکانی جێبەجێ بکا و خوانەخواستە ئێمەش لە کوردستان ئێستا ژمارەی تووشبوانمان لە ژماردن نەدەهات، بەڵام خۆشبەختانە هاووڵاتیانی دڵسۆز و بە ئەمەکی کوردستان ئەوەیان سەلماند کە هەمیشە لە تەنگانەدا ئامادەی قوربانیدانن و ئەمجارەش

قوربانیدانەکە راستەوخۆ بە تەندروستی و سەلامەتی خۆیان و ماڵ و منداڵەکانیان و خزم و کەسی خۆیان و هاونشتیمانیانی خۆیانەوە پەیوەستە، گەورەتر لە قەبارەی مەترسیەکە بەپیر ڕێنماییەکانەوە هاتن و بوونە هۆی سەرخستنی پڕۆژە و پلانی خۆپارێزیی سەرانسەری لە پەتای کۆرۆنا؛ بۆیە کوردستانیان شایەنی دەستخۆشی و پێزانینێکی سەنگینن.

لێرەدا شایانی گوتنە کە ئەو ئەنجامگیریەش لەبەرچاو بگیرێ و بە وژدانەوە بڕیین؛؛ راستە هەر یەکێك لە ئێمە ژیان و سەلامەتی خۆی و ماڵ و منداڵی خۆی خۆش دەوێ، بەڵام ئەوەندە بەس نیە؛ چونکە ئێمە ژیان و سەلامەتییەکی تایبەت بەخۆمانمان نیە وەك تاك و مرۆڤ؛؛ مەرجی ژیان و مانەوەمان بە ژیان و سەلامەتی ئەوانەشەوە بەستراوەتەوە کە لەناو یەك کەشتیداین و دەمێکە مرۆڤایەتی لەسەر زاری سکرتێری گشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان هاوار دەکات" تکایە با بەهەموومان دەستی پێوە بگرین؛ ئێمە هەسارەیەکی بەدیل و ئەلتەرناتیڤمان نیە". ئێمەی کوردستانیش لەجیاتی ئەوەی بڕیین ڤایرەس دژیە و گەمەیەکی قێزەونە بێ مەرامی تایبەتی زلهێزان وەك لایەنگرانی تیۆری پیلانگێڕیی بڵوایان پێی هەیە و بانگەشەی بێ دەکەن، لە جیاتی ئەوە با ئێمەی کوردستانی ئەو پەتایە وەك دەرفەتێك ببینین و ئەوەندەی بۆمان بکرێ وەربەهێنانی ئەو پرسە بکەین بێ بەرژەوەندی وڵاتەکەی خۆمان؛ دڵنیام ئەو ماوە کەمەی لەسایەی ترسولەرزی ئەگەری تووشبوونمان بە کۆرۆنا لەماڵەوە بەسەرمان بردووە؛ بۆجگە لە دڵخە تەندروستیەکە؛ هەستی قووڵ و پتەویشی لای هەموومان دروستکردووە کە ئەگەر جاران بە ژیانەوە پەیوەست بووبێتین، ئێستا ئەو ئەزموونەمان زیاتر هەستێکی شانازییکردنی پێبەخشیوین، بە متمانەی زیاتر لەجارانەوە پەیوەست و پەرۆشی ئەو کەشتیەی خۆمانین کە ناوی کوردستانە و ئەگەر سەوزانێکی باش نەبین؛ خوانەخواستە هەرهەموومان بەیەکەوە نقوم دەبین.. تا ئێستا باشمان هێناوە و سەوڵقانانی ئێمە لەخوا بەزیاد بێ دڵسۆز و لێهاتوون، تەنیا لەسەر ئێمەی دانیشتوو لەناو کەشتیەکە پێویستە هێز و وەرەیان پێبدەین و هاوکاریان بین؛ نەك وەك هەندێك بکەین کە بەداخەوە لەم ساتەوەختە هەستیارە عەجوولی دەکەن و خەریکی کونکردنی ئەو کەشتیەی خۆیانن؛ کە خوانەخواستە ئەگەر نغرۆ ببێ؛ تامی گەیشتن بەو بەری لێوار بەکەکی چی دێ؟!!!.

دەگەڕێمەوە بێ هەردوو خاڵی متمانە و کلتوور؛ ئەمڕۆ بەرگەگرتن و مانەوە و بەردەوامیمان و جۆری مامەڵەکردنمان لەگەڵ پرسی ڕووبەڕووبوونەوەی پەتای کۆرۆنا؛ یان باشتر بڵێین ئەوەی تا ئێستا کراوە (هەڵبەت باشمان کردووە) هەرگیز لە بڕیارەوە نەهاتووە،

نەخێر لە بڕیارەوە نەهاتووە، سەرەڕای هەموو کەموکورتیەکانمان لە گشت سێکتەر و بوارەکان، سەرەڕای هەموو رەخنەکانمان، سەرەڕای هەموو چاوەڕوانیەکانمان، سەرەڕای هەموو گەندەڵیەکانمان؛ بەڵام ناکرێ چاو لە ئاستی ئەو توانستە کەلتووریەی خەڵکان و ئەو متمانە رەسەن و خەماڵییەی خەڵکان بنووقێنین، چونکە ئەگەر ئێمەی کوردستانیی ئەو پاشخانەی هێزی بەرخودان و هێزی مانەوەیەمان نەبایە، هەرگیز حکوومەت و دامەزراوەکانیشمان بەم شێوەی ئەمڕۆ نەیاندەتوانی پارسەنگی دژخێکی شڕقی پەتایەکی جیهانی وەك کۆرۆنا سەرکەوتووانە راگرن و پەنا بەخوا و بەهاوکاری هاووڵاتیان و پلان و پڕۆژەی تەواوکاری حکوومەتی کوردستان بەسەر ئەو کێسپەشدا زاڵ دەبین و بە زەرەر و زیانێکی کەم و بەسوودێکی یەکجار زۆرەوە لەم تاقیکردنەوەیە دەردەچین، پێموایە هەموو ئاماژە و پێنوێنەکان لە بەرژەوەندی ئایندەی وڵاتێکی بەهێزە کە ناوی کوردستانێکی سەربەخێیە، هەر ئەزموون و تەنگانەیەك ئەو راستیەی سەلماندووە کە کوردستان و کوردستانیان بەرلەوەی شایانی ژیانێکی باشتر بن؛ شایانی بیرکردنەوەیەکی باشترن، چونکە قورسایی قەبارەی قوربانیدانی ئێمە پێمان دەڵێ ناکرێ جیاواز بیر نەکەینەوە؛ بۆ ئەوەی بتوانین جیاواز بژین؛ جیاواز بیرکردنەوە و وێناکردنی ژیانێکی باشتر دەبێتە ئەرك نەك بژاردە.

لەکۆتاییدا دەڵێم؛ ئێمەی کوردستانی ئەگەر بپرسین؛ لەم راکەڕاکەی کۆرۆنا تا چەند توانیومانە بەرگە بگرین و سەرە داوەکان ون نەکەین؟ چەند توانیومانە لەناو تاریکوڵێی پەتای کۆرۆنا رووناکایی شەفەقی سپێدە ببینین؟ لەوەڕامدا؛ بە دڵنیاییەوە ئێمە وەك حکوومەت و خەڵك و دامەزراوەکان و مامۆستایانی بەڕێزی ئایینی لەگشتی ئایینەکان و ڕۆشنبیران و میدیاکاران و هێزەکانی ئاسایش و پێشمەرگە و پۆلیس و پۆلیسی هاتوچۆ و زۆرەڤانی و ئەوەی هەمانە و نیمانە هەر هەمووی (ئەگەر کەموکوڕییش هەبێ) لەیەك سەنگەردا بەرگریی لە ژیان و سەلامەتی دەکەن و لەسەرووی هەمووشمانەوە پێشمەرگە ئازاکانی ناو دامەزراوەی تەندروستی بە هەموو ستافەکانیانەوە شەونخووونی و ڕۆژنخووونی و ساتنخووونی دەکێشن لە پێناو پاراستنی گیان و ژیانی کوردستانیان.

زۆر باش دەبێ لەوەوە زیاتر تێبکۆشین لەپێناو داڕشتنی ستراتیجێکی هەمەلایەنەی ئەوتۆ ئایندەیەکی ڕۆشن بۆ نەوەکانمان فەراهەم بکەین،، هەبەت پێویستمان بە ناوەند و دامەزراوەی لێکۆڵینەوە و خوێندنەوەی مێژوو و کەلتوور و کۆمەڵناسی پسپۆر دەبێ، ئەوەی هەمانە فرەوانی بکەین و ئەوەی فرەوانە ڕێکیبخەینەوە و ئەوەی ڕێکخراوە بە ئاراستەی نوێ و گونجاوتر بەرنامەڕێژیی بۆ بکەین.

پێویستە قەیرانەکان بەهێزترمان بکەن، بەهێزتر بە مانای نەرمبوونەوەی زیاتر و کورتکرنەوەی ئەو دووراییەی لە نێوان کایەکان و توێژەکان و هاوبەشەکانی ئەو سەرزەمینەی کێمەگەی کوردستاندا هەیە، کارلێکی و وەبەرهێنانی خاڵە هاوبەشەکان و بەرپاکردنی ئاشتەوایی و کرانەوەی زیاتر لە پێناو دامەزرانی ئاشتەوایی کلتووری و زامنکردنی ئەو متمانە هاوبەشەی پێویستە بێ مانەوەی هەمووان و زەروورەتی بەیەکەوەبوونی هەمووان و دایەڵگی هەمووان، بە ئاراستەی رەواندنەوەی ئەو گومانە دێرینەی لەسەر زهنیەتی کێمەگە کەکە بووە و زیان بەهەمووان دەگەیەنێ، بە ئاراستەی رەواندنەوەی ئەو ترسەی لەو کورتهێنانە کلتووریە سەرچاوەی گرتووە کە وەاتی ئێمەی بە خاك و خەکەوە کڵێ و کێلە کردووە، پێویستمان بە کلتوورێکە لەو دیدە واقعییە زانستییەوە هێز و متمانە وەربگرێ کە ئەوە چەندین ساڵە ئەوەی لێی دەقەومێ هاوار و هانای خێی بێ کوردستان و کوردستانیان دێنێ، خێرە؟ دەبێ کوردستانیان لەخێیان بپرسن خێرە؟ ئەرێ خێرە؟ باشە ئەو خەکەی لە ترسی کوشتن و بێین و ترس و برس هەدێ و رووە کوردستان دەکا، لە سووریای عەرەبی و عێراقی عەرەبی و بەغدا و رەمادی و مووسێ و نازانم کوێ و کوێ، لە عەرەب و غەیرە عەرەب و لە موسوێمان و کرستیان و گشت نەتەوە و ئایین و ئەتنیك و مەزهەبێك کە لێیان دەقەومێ بێچی دەبێ رووە کوردستانەکەی ئێمە بکەین، تەنانەت دژمنەکانمان لە کاتی شکست و تەنگانەدا کە فیشەکیان نەماوە بێ کوشتنمان زۆر بە دێنیاییەوە خێیان رادەستی پێشمەرگەی کوردستان کردووە، ئەوە چ کلتوورێکی جوامێرانەیە هەمانە؟!! ئەی ئەو کلتووریە ئەوان چی بسەرهات کە ئێمەیان پێ هەخەتاندووە، ئەو کلتووریە ئەوان بێ کوێ رێیشت کە کوردستانیان پێ داگیرکردووە و خەکی ئێمەشیان پێ چاوبەستە و چەواشە کردووە؟!!!، ئەوان چۆن بیر دەکەنەوە گرنگ نیە، گرنگ ئەوەیە ئێمەی کوردستانی لەمەودوا چۆن بیر بکەینەوە، چیتر خێمان بە قوربانی خەك نەکەین، رۆزیان بگرین هەتا ئەو شوێنەی رۆزمان دەگرن، دەنا ئەوە کلتووریەکەی ئێمەی کوردستانیانە بێتە چەتری ئاشتەوایی و پێکەوەژیان و خێر و بێر بێ هەموان، بێیە دەڵم پێویستە قەیران ئەوەمان فێر بکا هەمواری ئەو مێنتالیتە بکەینەوە کە متمانەی بە خێی نیە و بەخڵایی متمانە بە ئەوانی دی دەبەخشێتەوە، دەبێ لە درزەکانی ئەو کلتووریەی خێمان وردبینەوە بێ ئەوەی بزانین ئەو بێتمانەییە لەکوێوە دزە دەکاتە نێو ئیرادە و خەیاڵدانی تاکی کوردستانییەوە، دەستنیشانی ئەو سەرچاوە کلتووریانە بکەین خراپ هەژموونی خێیان رێکردێتە سەرخوانی ساویلکەیی و خێشباوەی ئێمە، کە دواجار هێزی لێجیك و ئەقڵ و

لێکدانەوە و تەفسیر و تەئویلی لە مرۆڤی ئێمە سەندۆتەوە و لە شوێنی ئەو هێزە؛ هێزی قایلبوون و رادەستبوونی بە کلتووری ئەوانی پێ بەخشیوە، بگرە بەسەریدا سەپاندووە.
بۆیە دەبێم؛ ئەوە ئەرکی ئێمەی کوردستانییە (بەتایبەت توێژی بیرکەرەوە) زەوینە بۆ هەناسەدانی ئەو کلتوورە رەسەن و خۆماڵییەی خۆمان خۆش و خەرمان و خەنی بکەین، هاووڵاتیانی ئێمە ئەگەر ئەمەش نەبێ، بەیانی و دوو بەیانی هێز و متمانە لەو کلتوورەی خۆیان وەرگرن، لەهەموو بیرکردنەوە و پرس و پەرستشی خۆیان ئازاد بن و تایبەتمەندیی کلتووریی خۆیان بپارێزن و شانازیشی پێوە بکەن، لێرەدا زیاتر رووی قسەم لە هاودینە بەڕێزەکانی خۆمە کە موسوڵمانن، لە زۆربەی ئەو ئازیزانەی خۆمم بیستووە کە باس دێتە سەر ئەزموونی وڵاتێکی وەك ماڵیزیا لە بنیاتنان و پێشکەوتن؛ زۆربەی هەرە زۆریان شانازی بەو ئەزموونەی ماڵیزیا دەکەن، بەڵام کە قسە دێتە سەر کلتوور و جۆری کرانەوەی ماڵیزیا و تێوانینی ماڵیزیەکان بۆ پرسی دین و دەوڵەت و تایبەتمەندی کلتووری رەسەن و خۆماڵیی ماڵیزیا کە تاکە هێکاری گەشەسەندنی ئەو وڵاتەیە، دەبینی یەکسەر بادەدەنەوە و خۆیان لەو بابەتە نەبان دەکەن، هێکارەکەشی ئەوەیە کە لە دووڕەوە بە پەرەسەندنی وڵاتێك شاگەشکە دەبن کە وڵاتێکی زۆرینە موسوڵمانە، هەر ئەوەیان بەلاوە گرنگە،، دەنا ئەو ئایینداڕە موسوڵمانە بەڕێزانەی خۆمان کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی ئەزموون و تێوانینی کلتووری جیهانی عەرەبی و رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ پرسی ئایین و ئایینداری و تێگەیشتن و تەفسیر و تەئویل و مامەڵەکردن لەتەك تێکستی پیرۆزی ئایین، دەنا بۆچی دەبێ ماڵیزیەکان ئەزموونێکی سەرکەوتووی موسوڵمانەی جیاوازیان هەبێ بە بەڕاورد لەگەڵ ئەزموون و روئیا و تێگەیشتنی عەرەب و تورك و فارس و (کوردی داماوی ژێردەستە و وڵاتداگیرکراوی دەستی ئەو هەر سێ نەتەوەی عەرەب و تورك و فارس کە هەمان ئایینی ماڵیزیەکانیان هەیە) بەڵام بەداخەوە ئەو سێ نەتەوەیە هەمان روئیا و جیهانبینی ئەوانیان نیە، لەبەر ئەوەی کلتووری کۆمەڵگەیەکی دواکەوتوو و خاوەن تریدشنی کۆنەپارێزی لێوانلێو لە غەدر و کوشتن و داگیرکاریی؛ ئەستەمە بتوانێ روئیای ژیاندۆستی لە دەقی ئایینی هەڵێنجێ، ئەو ئایینەی یەزدانی ئافرێنەر بۆ ژیانی مرۆڤەکان و بۆاوکردنەوەی مەیلی ژیاندۆستی بۆ ئادەمیزادی ناردووە، داگیرکەرانی کوردستان ناشوکری نەبۆ هەر هەموویان موسوڵمانن، کلتووری تورکیای ئەمڕۆ کلتوورێك نیە ئاکەپەی ئیسلامی دایمەزراند بۆ، ئەوە کلتووری کەمالیستەکانە، دەنا ئەگەر ئاکەپە بێ بلۆ بە شەو و رۆژێك ئەو کلتوورەی تورکیا تەفروتونا دەکات و یەکپێشی و

یەکباوەی بەسەر هەموو خەڵکی تورکیا دەسەپێنێ. فارسەکانیش کە ئەمڕۆ شیعەبوونیان بەسەر وڵاتی هەمەهەنگی ئێراندا سەپاندووە و تەنانەت ڕێگا بە بوونی مزگەوتێك بۆ برا موسوڵمانە سوننەکانیشان نادەن ئاشکرایە لەوە چ دەگوزەرێ. برا عەرەبەچاوەڕوانەشەکانیشمان وازحە چیان بەسەرمان هێناوە، خوا خێریان بنووسێ کە بە سووڕەتی ئەنفال بەسەریان کردینەوە و ئیمەیان بە سزای کافرەکان گەیاند، هەرچی ژەنگی فقهی تونديەویی خۆیان هەیە بە ڕێگای چەند کوردێکی داماو بۆ کوردستانی خۆرنەدیو گواستەوە. بەدەر لەوە؛ کلتووری کۆمۆنستەکان و چەتری سۆڤیەت و بارانی بە لێزمەی کوردستان و کلتووری بەرگریکردن لە گەلانی ستەمدیدە و هێنراوە پیاهەڵدان بە بەژن و باڵای شۆشگێڕانی دنیا لە کووبا و ڤیەتنام و جیهانی سێیەم و ڕەشپێستەکانی ئافریکا و داماوەکانی ئەمەریکای لاتین و گۆرانی چێین بۆ برایانمان لە سەنگەرە پرش و بڵاوەکانی ئەم گۆی زەمینە، لاوانڕەوەی کوردی داماو بۆ تێکۆشەرانی دیموکراسی و کلتووری دیموکراسییەت و علمانیخوازی و کرانەوە و ئازادی ئینسان و شوێنکەوتنی دەیان و سەدان قسە و قسەڵکی ڕاست و ناڕاستی نێو کلتووڕە جیاوازەکانی کۆمەگە و وڵاتان و میللەتان، کەچی ئیمەی خاوەن ئەو کلتووڕە نازدار و ژیاندێستە جوانە، ئیمەی کورد و کوردستانی ماندوو و هیلاك بەدەست خەون و چاوەڕوانیەکانی شەوگار و ڕۆژگارەوە؛ ڕۆژێك ئاوڕمان لەخۆمان نەدایەوە بڕوانین خۆ ئیمەش هەین، خۆ ئیمەش تێکۆشەر و ئیماندار و شۆشگێڕ و ئایینێدار و زانا و بلیمەت و قارەمان و دانا و کەسی لێهاتوومان زۆرە، لە ئاسمانەکەی ئیمەشەوە فریشتە دێنە خوارەوە، ئەو ئاسمانەی بەدیار کوردستانەکەی ئیمەشەوە ڕەنگەکەی شینە و شەوان ئەستێرەکان دەجریوێنن، بۆیە دەڵێم پێویستە لەمەودوا کوردستانیانە کوردستانی بین، کوردستانیانە کورد بین، کوردستانیانە تورکمان بین، کوردستانیانە عەرەب بین، کوردستانیانە دیموکراسی بین، کوردستانیانە موسوڵمان بین، کوردستانیانە سوننە بین، کوردستانیانە شیعە بین، کوردستانیانە مەسیحی بین، کوردستانیانە جوولەکە بین، کوردستانیانە زەردەشتی بین، کوردستانیانە ئێزدی بین، کوردستانیانە کاکەیی بین، کوردستانیانە ئەرمەنی بین، کوردستانیانە سوببی بین، کوردستانیانە بێدین بین، کوردستانیانە بەدین بین، کوردستانیانە بژین، کوردستانیانە بمرین، وەك کلتووڕەکەی خۆمان جوان و هەمەهەنگ بین، هەمووانمان خۆش بوێ، بۆ ئەوەی هەمووان هەمووانیان خۆش بوێ.

ئیمەی کوردستانی ئەگەر بەو ئاراستەیە کار بکەین و ڕۆشنایی بخەینە سەر خاڵ و ڕووبەرە ڕۆشنەکانی کلتووری ڕەسەنی ژیاندێستانەی خۆمان،

بۆگومان لەدوای کارکردن و بە پرۆژەکردنی ئەو پرسە؛ زەوینەیەکی فرەوان و بە پیتمان دەبێ بێ ئەوەی رەگە وشکەهاتووەکانمان بەرە بەرە ئاو هەڵمژن و چڕ دەربکەن، ئەمە چیۆکێکی سەرکەوتوومان هەیە و بەزیادەوە خاڵی درەوشاوەمان هەیە لە کایەکانی ئایینناسی کوردانە و کوردستانیانە و کایەی لێبوردەیی و پێکەوەژیان و تەبایی و ئەزموونی چەندین ساڵەی تاڵ و شیرین و سۆرمان هەیە ئەمڕۆ بێ ئەو پرۆژەی کلتووری کوردستانیە بەکەڵکمان بێ و بە فریامان بگات. پێویستە پارچەکانی ئەو گەوهەرەی خۆمان کۆ بکەینەوە و ئیتر بە رژدی و بە مکۆی بیر لە بە دامەزراوەییکردنی پرۆژەسازیی بکەین، حکوومەت هاوکارمان بێ، گشت کەسانی لێهاتووی بیرمەند و رووناکبیر و ئایینناس و زانا و دانای چاپووك و چەلەنگ و ستراتەژیست و ئەکادیمسیەن، هەرهەموویان پێکەوە کار بێ بنیاتنانی ئەو چوارچێوە نشتیمانی نەتەوەییە بکەن وەك چەترێك بێ دامەزرانی پەیکەرەی کلتووریی کوردستان، لەوێوە بەرەو سەرلەنوێ داڕشتنەوەی سەرجەم کایەکانی کۆمەڵگە، یەکەمین هەنگاو کۆکردنەوەی سەرمایەی هزری و چاندی و هونەری و مۆژوویی و فقهی زەنگینی ئایینی زانایانی پایەبڵندی هەرچوار پارچەی کوردستان، خستنەگەڕی ماکینەیەکی میدیایی ئەکتیڤ و چاوکراوە بێ گەیاندن و ناساندنی لایەنەکانی کلتووری رەسەن و خامایمان بە نەوەی ئێستا و ئەرشیفکردن و پاراستنی بێ نەوەکانی ئایندە. هەر ئەم ڕگایە فریامان دەکەوێ، بەوە دەتوانین زامنی ئەوە بکەین کە مرۆڤی کوردستانی متمانە بە بوون و هێزی کلتووریی خۆی و حوکمڕانیی وڵاتەکەی خۆی بکات، بەم ڕگایە کوردستانیان متمانەیان بە ژیان و ژیاندۆستی زیندوو دەبێتەوە، ئەوە دەبێتە سەرەتایەکی باش بێ بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی ساغەم و تەندروست، بەم شێوەیە زهنیەت و مێنتالیتەی تەندروست بنیات دەنرێ، بەم ڕگایە متمانە بەخۆمان دەکەین و ناکەوینە ژێر کاریگەریی کلتووری ئەوانی دی و سوود لە خاڵە باشەکانی کلتووری مرۆڤایەتیش وەردەگرین.

دوا رستەم ئەوەیە بڵێم؛ جاران دەگوترا و ئێستاش هەیە کە دەڵێن؛ دیموکراسیەت و ئاستی کرانەوەی کۆمەڵگە بە جۆری تێوانین و بەرخوردی لەگەڵ توژی ئافرەتان دەپێورێ. ئێستا لەم قەیرانە نەڤڵایەی ناوی پەتای کۆرۆنایە و سەرەتایەکی نوێ بێ ڕچکەی مرۆڤایەتی و تەواوی پرس و پەیوەندییەکانی مرۆڤ و ژیان و جووڵەی مۆژوو دەنەخشێنێ و دەسەپێنێ، پێویستە ئەوەی ئێمەی کورد و کوردستانی دڵخۆش بکا جۆری ئەو مامەڵە سەرکەوتووانە بێ دەرهەق بەو پەتایە لەلایەن هەرێمی کوردستانەوە وەك حکوومەت و ئەو قەوارە جوگرافیە بچووکەی ناوی (کوردستان)ە، چۆن دڵخۆش نەبین کە دڵخی

ئەمە لە زەربەی وەتان باشترە و لە زەربەی وەتان باشتر و میکانیزمی باشترمان گرتەبەر بۆ پاراستنی هاووەتیان، بۆگومان ئەوە ئەزموون و تاقیکردنەوەیەکی گەورەیە، لە تاقیکردنەوەی شازدەی ئۆکتۆبەر زۆر گەورە تر، داستانی ئەمجارەی هاتنەدەستی هەرەمی کوردستان بۆ پاراستنی هاووەتیان لە مەترسی تووشبوون بە کۆرونا؛ لە داستانی پردێ و سحەلا زۆر گەورەترە، دڵنیام ئەم پەرشی و هاتنە مەیدانە و پابەندبوونەی کەمەگەی کوردستانی و ئاست و ئەدای دامەزراوەکانی کوردستان لە ئایندەیەکی نزیکدا دەبنە پێنوێنکی یەکجار گرنگ بۆ سەرفرازبوونی ئەو کوردستانەمان کە بە درێژایی سەدان ساڵە کارەسات و مەینەتی زۆری چەشتووە و بۆگومان دەرچوونمان لەم ئەزموونە سەختە زۆر لەو رێژە نزیکمان دەکاتەوە کە دەمکە خەونی پێوە دەبینین، هەبەت بە یەکێزی و تەباییمان ئەو خەونەمان دەبێتە راستی، با هەموومان لە پێناو هەموو پابەندبین بە رێنماییەکانی ژیان و ژیاندەستی.

ئەمین بۆتانی
2/4/2020

کاریکاتێر لە رۆژنامەگەری خولاودا … هەندرێن خۆشناو

ناتوانین کاریکاتێر بە بۆ رۆژنامەگەری بنینەبەرچاومان، هەروا رۆژنامەگەریش بە بۆ کاریکاتێر، ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە کاریکاتێر پەیوەندیەکی ئامرانەی هەیە لەگەڵ رۆژنامەگەریدا، رۆژنامەگەری بوارێکی فراوانە و فرەجۆریی لەخۆ نوێدا هەیە، بەپێی ئەم فرەجۆریەش کاریکاتێر تووشی چەندین کاریگەری دەبێتەوە.
بۆ دیاریکردنی ئەم کاریگەریانەش دەبێت پێشتر ئەو فرەجۆرییە نوخۆیانەی رۆژنامەگەری خولاودا دیاری بکەین، یەکەم دابەشکردنیش کە دەبێت باسی بکەین، لەو ماوە کاتیە سەرهەڵدەدات، کە کاتی نێوان دەرچوونی دوو چاپی بڵاوکراوەکەیە، بە گوێرەی ئەمەش دەتوانین دوو جۆر لە بڵاوکراوە دیاری بکەین، گۆڤار و رۆژنامە، پێش ئەوەی بچینە سەر باسی جۆری دووەم کە رۆژنامەیە، هەوڵدەدەین خوێندنەوەیەك بۆ

کاریگەری ئەو دوو جۆرە لەسەر کاریکاتێردا، و جیاوازی نێوان کاریکاتێر لە گۆڤار و کاریکاتێر لە رۆژنامەدا بکەین.
بەڵای ئەمە هێ بنەڕەتیەکە لە بوونی ئەم جیاوازیانە ئەو ماوە کاتیە درێژەی لە نێوان دوو ژمارە چاپکراوی گۆڤارێکدایە، کە زۆربەی گۆڤارەکان لە جیهاندا بە شێوەیەکی گشتی هەفتانە یان مانگانە یان وەرزانە یان ساڵانە چاپدەکرێن و بڵاودەکرێنەوە، لەگەڵ ئەوەی کە هەندێك رۆژنامە هەفتانە دەردەچن و بڵاودەکرێنەوە، بەڵام زۆربەی رۆژنامەکان بە رۆژانە دەژمێردرێن، بۆیە کاتێك ئەمە رۆژنامە لە گۆڤار جیادەکەینەوە، مەبەستمان رۆژنامەی رۆژانەیە.
ئەو ماوە درێژەی لە نێوان دوو ژمارەی گۆڤارێکدا هەیە، ماوە دەرفەتێکە بۆ ئامادەکارییەکی باشتر بۆ کاریکاتێر، نیگارکێشی کاریکاتێر لە ماوەی هەفتەیەکدا دەتوانێت ژمارەیەکی زۆرتر لە رووداوەکان هەڵبژێرێت بۆ ئەوەی ببنە بابەت بۆ کاریکاتێرەکانی، هەروەها دەتوانێت بیرۆکەی داهێنراوەکەی پەرەپێبسەنێت و بە شێوەیەکی شیاوتر بەرهەمبهێنێت، بەڵام کاریکاتێریست لە رۆژنامەدا ناچارە بە گەیشتن بە رەوتەوەی پەلەپەلی چاپخانە، کە چاوەڕێی ناکات بۆ ئەوەی بیربکاتەوە و بیرۆکەکەی پێشبخات و چەندین پرسەی تر ئەنجام بدات، بۆ ئەوەی کاریکاتێرەکەی بە نمونەترین شێوە پێشکەش بکات. سەرەڕای ئەمانەش ئەو کاتە پێویستەی لەبەردەستە لە گۆڤاردا، زۆر بە کاریکاتێریست دەدات بە بەکارهێنانی تەکنیکی زیاتر لەوەی لە رۆژنامەدا، بۆ نمونە لە گۆڤاردا دەتوانرێت کاریکاتێر بە هێنگی ئاوی یان ڕەنگی ئەگەر هونەرمەند بیەوێت جێبەجێی بکات، یان جۆرەها تەکنیکی تر، بەڵام لە رۆژنامەدا کاریکاتێریست ناچارە بەپەلە هێڵە ڕەشەکانی بخاتە سەر کاغەزە سپیەکەی و پێشکەشی دەستەی نووسینی رۆژنامەکەی بکات، بەم جۆرە کاریکاتێر لە رۆژنامە و گۆڤاردا کاریگەریش دەبێت بە تەکنیکەکانی جێبەجێکردن.
هەروەها هێکاری دەروونی خۆنەریش ڕۆڵی هەیە لە کاریگەری کاریکاتێردا، خۆنەر کاتێك لاپەڕەکانی رۆژنامەکە هەڵدەداتەوە، پێشتر ئامادەیە بۆ دیتنی رووداوەکانی دونیا یان پڕ یان چەند زانیارییەکی نوێ سەبارەت بە رووداوە کۆنەکان، واتە دەبێت کاریکاتێرەکە (مەبەست لە کاریکاتێری سیاسیە) پەیوەست بێت بە رووداوێکی نزیك، چونکە ئەگەر وێنای بابەتێکی کۆنی کرد بۆ نمونە هی دە رۆژی پێشتر بوو، ئەم بابەتەش پارزگاری لە زیندەیی خۆی نەکردبوو، ئەوا کاریکاتێرەکە وەك بنەڕەتە کۆنەی لادێت بۆ خۆنەر، تام و چێژی نامێنێت، و کاریکاتێرەکە کارایی خۆی لەدەست دەدات، چونکە ئەو خۆنەرەی چاوەڕێی نیگارێکی دەکرد کە دەربڕی بابەتێکی زیندوو بێت تووشی نائومێدی دەبێت، بۆیە کاریکاتێر (کاریکاتێری

سیاسی) لە ڕۆژنامەدا واباوە کە وێنای بابەتێکی نوێ بکات، زۆرێك لە کاریکاتێرە نایابەکان چوونەتە ئەرشیفەوە بۆ ئەوەی ڕێی بۆاوکردنەوە ببینن، تەنیا لەبەرئەوەی کە چارەسەری بابەتێکی نوێ و زیندوویان نەکردووە.
بەڵام لەگۆڤاردا (هەفتانە) خوێنەر پێشتر ئامادەیی تێدایە کە بابەتەکانی هەفتەیەکی تەواو ببینێت، بۆیە سەبارەت بە خوێنەرەوە بابەتێکی دە ڕۆژی لەمەوبەر کۆن نیە، چونکە گۆڤارەکە هەفتەیەکە دەرنەچووە، کەواتە ئەو کاریکاتێرەی کە بۆ ڕۆژنامە بە کۆن هەژمارکرا، لە گۆڤارەکەدا نوێیە، چونکە بابەتی زیندوو لە گۆڤارەکەدا، لەوانەیە ئەو بابەتە بێت کە پێش هەفتەیەك ڕوویدابێت، بەڵام لە ڕۆژنامەدا بابەتی دوو ڕۆژ پێشتر لەوانەیە زیندوویەتی تێدا نەمابێت. کەوابێت لەوانەیە کاریکاتێر لە گۆڤاردا زیندەگی بۆ ماوەیەکی درێژتر بێت لە کاریکاتێری ڕۆژنامەدا، ئەمەش وا لە کاریکاتێریست دەکات لە ڕۆژنامەدا خۆ بگەیەنێتە ڕەوڕەوەی ڕووداوەکان بە خڕاییەکی زیاتر لە کاریکاتێریست لە گۆڤاردا، ئەمەش کاریگەری دەبێت لەسەر تەکنیکەکانی جێبەجێکردن و توانینی پێشخستنی نیگارەکە و پێشکەشکردنی بە نمونەترین شێوە بە جەماوەر.
سەرەڕای ئەوەی کە ڕۆژنامەی خولاو، بەپێی ئەو ماوە کاتیەی نێوان دەرچوون و بۆاوکردنەوەی دوو ژمارەدا دابەش دەکرێن بەسەر ڕۆژنامە و گۆڤاردا، دابەشکردنێکی دیکەش هەیە بەگوێرەی پسپۆریی هەریەك لە ڕۆژنامە و گۆڤاردا، دەتوانین چەندین جۆر دیاری بکەین وەکو: ڕۆژنامەگەریی گشتگیر، ڕۆژنامەگەریی پسپۆر، ڕۆژنامەگەریی ئاڕاستەکراو بۆ بەشێك یان گروپێکی دیاریکراو لە جەماوەر بە گوێرەی تەمەن یان ڕەگەز یان پیشە، و ڕۆژنامەگەریی گاڵتەجاڕ، ئەم ڕۆژنامەگەرییەش ناوەڕۆکی جیاوازی هەیە بەپێ پسپۆری خۆی، بۆیە ئەمیش کاریگەری خۆی هەیە لەسەر کاریکاتێرە بۆاوکراوەکانی نێو لاپەڕەکانیدا، و وابەستەی ئەم ناوەڕۆکەی خۆی دەکات، لەوانەیە گرنگترینی ئەم جۆرانەش ڕۆژنامەگەریی گشتگیر بێت.

هەندرێن خۆشناو

کتێب و هاوڕێ ... هۆشیارجەمال

لە ماوەی هابردوودا لەدوای گەیشتنی قایرەسی کۆرۆنا بۆ هەرێمی کوردستان و بۆیاردان بۆ قەدەغەی هاتوچۆ لە شارۆکانی هەرێمی کوردستان و هاندانی هاوڵاتیان بۆ مانەوە لە ماڵەوە، بۆ نەچوونە دەرەوە خەیان هاوڕێگە بکەن بۆ ئەوەی بڕکەوتنیان لەگەڵ خۆکی تردا نەبێت، بەهەی ئەوەی ئەم قایرەسە کوشندەیە بشکۆیەکی زۆر خێرا و ئاسان دەگوازرێتەوە لە کەسێکەوە بۆ کەسێکی تر، کە تەنها کەسێک بەس بۆ ئەوەی دەیان کەس توش بکات.

هەر بۆیە لە هاگەیاندنکانەوە هۆشنبیران و هۆژنامەنووسان زۆر گرنگی بەوە دەدەن هاوڵاتیان هانبدەن بۆ ئەوەی ئاشت ببنەوە لەگەڵ کتێب، لای هەموان ئاشنایە (کتێب خوێندنەوە) کردنەوەی دەرگای مەعریفەیە لای مرۆڤ، بەڵام لەم سەدەی بیست و یەکەدا، تا ئێستاش کتێب خوێندنەوە نەبووە بە کلتور، هاوڵاتیان لە هابردوو و لە ئێستاشدا زۆربەی کاتکانیان بۆ تەکنەلۆژیاتییەکان بەسەردەبەن، کە لەجیاتی هۆشنبیری جەهل بەاودەکاتەوە.

بەڵام ئەوەی بۆ من گرنگە ئەوەیە بۆ جەخت لە خوێندنەوەی کتێب دەکرێتەوە ؟ ئایا کتێب خوێندەوە چی بۆرەهەم دەهێنێت لە کوردستان؟

لە هەرێمی کوردستان ئەو نوخبەی هۆشنبیر و نووسەران و هۆژنامەنووسان کە هاوڵاتیان هاندەدەن بۆ خوێندنەوەی کتێب، لە ماوەی هابردوودا لە جیاتی دروستکردنی هۆشنبیری هۆخنگر و یاخی، لە جیاتی دروستکردنی هوناکبیر و نووسەری بۆ هەوەست، لە جیاتی دروستکردنی هۆژنامەنووسی بۆ جورئەت، لەشکرێک لە هۆشنبیری حیزبی دروستکردووە، کە لەپاش نزیکی سی ساڵ لە حوکومەانی پێ لە گەندەڵی لە هەرێمی کوردستان، تازە لە نووسینی کتێبی پێ لە ستایش و ماستاوچێتی دایە، بە ئەوەی خەی شیرین بکات لای نەوەی دووەمی سیاسییەکانی شاخ، لە هەرێمی کوردستان نووسەران لە چارەکە سەدەی هابردوودا زۆربەی هەرە زۆریان نوکی پێنووسەکانیان لە جیاتی هۆخنگی جددی و بۆچوونی نوکی پێنووسەکانیان ژەهریان هشتووە بۆ کەمەگادا و هەکارێک بوون بۆ بردەوام بوونی گەندەڵی و شێبوونەوەی بەناو سەرجەم جومگەکانی کەمەگادا، نیچەی فەیلەسوف لە کتێبی (مرۆڤی بامادا) دەڵێت:" لەدیدی مرۆڤی باماوە ئەم کەسانە نەفەس نزمن، پارە پەرست، ماستاوچییەکان، هۆشبینەکان، هەواددارەکانی دەسەات و ئەو نووسەرانەی کە لەبەر خاتری پارە ئامادەن هەموو پەخشەواتێک بنووسن".

هەر لە ماوەی هابردوودا نووسەرێکی بەناو تەنزنووس لە بەرنامەیەکی

تەلەفزیۆنیدا لێیان پرسی ڕۆخنەت چییە لە نووسەران لە وەڵامدا وتی خۆیان نادەن لە هەڵە سورەکان، لە ڕاستیدا من چاوەڕوانبووم هەڵە سورەکان لای ئەو قسەکردن بێت لەسەر گەندەڵی و دەوڵەمەندبوونی نایاسایی هەزاران کەس لەسەر حسابی کەمەڵگا و نەبوونی هەزی نیشتمانی و ناکارایی پەرلەمان و فاشلی حوکومەانی چارەکە سەدەی ڕابردوو، بەڵام نووسەری بەناو تەنزنووس هەڵەی سور لای ئەوبوو کە بەشێک لە نووسەران دەربارەی ئاین نانووسن و قسە ناکەن، یاخود مجامەلەی ئیسلام دەکەن و قسەی جددی لەسەر ناکەن!؟
ئەمە جگە لەوەی لەشکرێکی تر کە بەناو ڕۆژنامەنووسن لە پشتی کەمپیوتەر و مۆبایلەکانیانەوە، لە ڕێگای سایتی سێبەر و بەناو ئەهلی و سەربەخۆ و سەدان پەیجی بە دایک و باوکەوە سەرتاپای ڕاستییەکانی کەمەڵگایان شێواندووە ، حەقی هاوڵاتی کە لای دوو حیزبی دەسەڵات، وایان کردووە کە هاوڵاتی بە شەو و بە ڕۆژ جنێو بە ئەو هەز و چالاکوان و ڕۆژنامەنووسانە بدات کە ڕۆخنە دەگرن لەم هەموو گەندەڵی و ستەمکاریی هەیە لە هەرێمی کوردستان.
وایانکردووە خەڵکی بەنان و بژیان دەسەڵات وەک بە دەسەڵات ببینن و ئەو لایەنە سیاسیانەی ڕۆخنەی توند و جددیان هەیە و شەڕ دەکەن لە پێناو هاوڵاتیدا وەک دوژمن و گەندەڵ ببینن.
لە کۆتایدا دەپرسم خوێندنەوەی کتێب ئەمە بەرهەمکەی بێت کە ئەم نوخبە ڕۆشنبیرەی دروستکردووە، خەڵکی بە چی وزە و توانایەکەوە مەیلی بە خوێندنەوە بچێت؟ هیوای بە کە بێت ژیانی بگۆڕێت؟

فەنەمەنی چەکل ... کاوە جەلال

"چەکل" توانجێکی یان پەراوێزکی سلەمانیانەیە، لە گۆڕەکە بەدەر لەوە وەک فەنەمەن وەریبگرین و ڕۆخنەیانە پەیوەی خەریک ببین، چونکە لە هەموو بوارەکانی ژیانی کوردان (ی نێو ئێراق)دا تەنیوەتەوە، بەڵێ تەنانەت لە ماڵشی سەندنی سەروەریدایە.
ئاشکرایە وشە تەنیا دەربەینی زارەکی نییە، بەڵکو هاوکات ناوەرۆکێک یان ڕەوشێکی دەروونی لە خۆدەگرێت، وەک "سازگار"، "هەمەن". هەروەها وشەی دیکە هەیە کە ئاویش واتاکەی ڕەشنە، بە نموونە وشەی "چە"، لە ئەمیان وەک دوو وشە ناوبراوەکەی دی لە ناوەڕۆکێکی هەستکییەوە دەرنەکەشراوە، بەڵکو ئەمە لە دەرککردنەوە

دەزانین کە "چە" بەشێکی باریکتر و نەرمتری درەختە لە لقەکەی، ئەمیش باریکتر و نەرمترە لە قەدەکەی. لە وشەی چەکل بە پەچەوانەی ئەو نموونە هێنراوانەی سەرەوە، هیچ ناوەرۆکێک دەرنابڕێت. هەردوو دەنگی "چە..." و "...کل" زۆر سەیر پێکەوە گرێدراون، ئەوها دەنوێنێت هەروەک پێکەوەگوجاویی دەنگییان یەکی خستبن، هاوکات نیشیاو نییە لە چەقێ / چەکێ / شاکال-ەوە وەرنەگیرابێت. گەر ڕەفتاری چەکل وەربگرین، کلکەلەقەکانی، بەسەروبەرییەکەی، چاوەڕوانییەکەی بە خواردنی لاکی ئاوکراو و هتد، ئەوا پێدەچێت ئەو گریمانەیە نالەبار نەبێت – ئەمە بەگومان تەنیا گریمانەیە.
ئەمە بە هەڵەکی دیکەی بەراوردکاری باشتر دەتوانین لە فەنەمەنی چەکل نزیک بکەوینەوە، واتا گەر بیخەینە بەراوردەوە لەتەک فەنەمەنی "چەیت"دا (کەواتە، وەک فەنەمەن، سەربەخۆکراو لە ڕەچەڵەکی مۆرووبانەی سەرهەڵدانی لە سلەمانی، بەگومان هاوکات لەگەڵ ڕەزدا بە کەسی ئەوها ناونراو، چونکە بەگوێرەی وەسفکردنەکانی ئەو کەسە لەتەکیدا یەکناگرێتەوە، واتا چەیت وەک فەنەمەن لە ڕووتی بەگشتیبوونیدا واتایەکی دیکەی وەرگرتووە).
"چەیت" دەشێت ئاماژە بێت بە تلیسانەوە، یان بە سەغڵەتکەرەکی لکاو بە کەسانەوە، هاوشێوەی چەم-ی چەماوە بە لووتدا. بە هەر حاڵ لەرزش "چە" و "-یت"ی پێکەوەگرێدراو وەک وشە هیچ ناوەرۆکێکی لە خۆ نەگرتووە، هیچ ئاماژەیەک نادات، بەڵکو دەشێت گەمەیەک بێت کە بە خاتری ڕاگەیاندنی سانای زار بە خودی "چە" بکرێت و لە سپێنتانێتیی (عەفەویێتی) خۆڕاگەیاندنەوە بێتەگۆڕێ. وشەکە خۆی، وەک خودی ئەو وشەیە، ئەوها دەرفەتی گەمەی زمانیانە دەدات. ئەمە دەتوانین بە پێتر تێگەیشتن لەم ڕەوشە دەنگی "ە" بە وێنە وەربگرین: زۆر دەشێت چەنەبازییەک کە کەس لەی تێناگات و مایەی سەغڵەتییە بە کەسانی دەوروبەر، وا لەو کەسانە بکات کە بەو چەنەبازە ڕابوێرن، واتا سزای بدەن و بە پێڕابواردنەوە پەی ببەژن: "دە بەسە بێتە بێت!".
ئەمە ڕەوشکی بەم چەشنە، لە لە پەیوەندیی دیکەدا، لای گریکەکانی ئەنتیکە دەبینین: ئەوان کە خەیان لە بێگانان بە مەزنتر دادەنا، لە لەبەر ئەوەی لە دەربەدەکانیان تێنەدەگەیشتن، ئەوا بێگانەکانیان لە شێوەی ئاخافتنیانەوە ناو دەنا "باڕ-باڕس" (بەڕبەڕەکان) کە بە کوردی واتای "بێتە-بێت-کەران" دەگەیەنێت.
گرچی دەربەینی وشەی چەکل وەک دەربەینی وشەی چەیت لەسەر زار ناخۆش نییە، سەرەڕای ئەوە نیشانەی ئەوە نییە کە گەیا لە خۆشەویستییەوە سازنرابێت، وەک چۆن بە نموونە کوڕێک برادەرەکەی ناودەنێت خولە، عەبە، حەمە و هتد. چەکل هەرگیز لە داکەوتدا بە جیددی وەرناگیرێت و مرۆ حەز بە نزیکبوونەوەی ناکات. کاتێک چەیت

زۆرتر مەرکی تێپەڕاندن، دووریی، بێتاقەتی و هتد-ی هەیە، ئەوا چەکی سەرکەوتن، زۆر جاری لە کلکەلەق و خوانواندنەوە لە نەوەندی گشتیدا، لە بەبێ ئەوەی ئەو خەڵکە بێکەسانە وەک نمونەی لاسایی‌کردنەوە وەردەگرێت کە وریا و ناسک و چالاکن، ئەمانەش بەگومان کەسانی ئەوتۆن کە بە هیچ شێوەیەک جۆرێک لە نزیکی لە چەکدارەکان ناکەن. ئاخر چەکدار نە وریایە، نە ناسکە، نە چالاکە. بەڵێ کاتێک چەکدار لەیان نزیک دەکەوێتەوە، ئەوا ڕاستەوخۆ پێی دەڵێن: "دە لاچە چەکدار"! ئەی ئەو؟ ئاخ ئەو! ئەو چەکدار! دەمی پان دەکاتەوە، ئەوجا خێش دەکات و بە نابەدی لەیان دوور دەکەوێتەوە. سەرباری ئەوەش هەشتا هەر واز ناهێنێت! نەخێر، ئەو تەنیا بە جەستەی لە ئەوان دوور دەکەوێتەوە، پاشان لە دوورەوە بە تیلی چاو هەشتا هەر لە ئەوان دەڕوانێت.

کەواتە چەکدار پەڕەترسیە!

ئاخر چەکدار هەردەم "چاو-لە-کردووە" و بە چەشنێک بووە بە دیلی "چاو-لە-کردن"ی کانی خۆی، کە ئیدی بەبێ لاسایی‌کردنەوە ناتوانێت پێناسەی خۆی بکات، ئەوجا لەبەر ئەوەی بوێری نییە چەکدارێتیی خۆی بسەنگێنێت، بەڵکو دیلی ڕۆژکانە، ئەوا شوناسی نییە! ئەو خۆشکی کارکتەرە.

چەکداری "چاو-لە-کردووە" هەرگیز کەڵ نادات، هەردەم لە مەیداندایە و هەرگیز لە مەیدانەدا نییە: ئەو لە گشت لا دەبینرێت و ئەوەش دەشێت زۆر سانا دەوروبەری لە خشتەبەرێت، چونکە بینینی زۆری وا دەکات نەبینرێت کە ئەو هەردەم چاوەڕێی هەڵە. لە ئایا پێوەندییەکانی هەروا ئاسانن؟ نەخێر. ئیگنەرانس (خۆشەمکردن، پشتگوێخستن) بەگشتی، یان فیزداری و لەخۆبایبونی سونگەرایان کە خەیشیان تا ڕادەیەکی زۆر قایلن بە هەڵە هەکەوتووەکان بژین و هاوکات هەردەم بینیوانە کە چۆن چەکدارەکان بەردەوام دەڕوانن داخە کە ی دەرکەوتووی سیاسی لەکوێ دەرگە لە ئەوان بکاتەوە، بە کورتی، زۆر دەشێت ئەمان پتر کاریگەر بن لەوەدا کە چەکدارەکان بە ڕیز ماشی سەرکەوتن نمایش بکەن. ئاخر وەک گەتمان چەکدار بەهاکانی پێناسەکردنی خۆی لە دەرەوە وەردەگرێت و دەیانکات بە ڕێنومای ژیانی. ئەوجا ئەوی کەنەدەر هاوکات بەهای کەلاخستنیەوە بە بوغز تێنراوە، بەڵێ هەر دەرفەتێکی بە بێتە پێشەوە، بێ دەبێت بە هەڵی تێهەسەندن لە سەرجەم جڤاک، لە کولتوور، بەڵێ لە خودی ئەخلاق. ئەم دیلەی ڕۆژکان تا بێ بکرێت بە پەخشاندنی تێڕوانێت بنەڕەتکان لەکاردەخات! ئاخر چەکدار هاوشێوەی کەم ی دومەنی تەقیو بەڵێی پێوەندیی سیاسییەوە لەنەوەندی سیاسەت و کولتووردا فیچقەی کردووە، هەروەها بەهای بینینی خۆیەوە لە ڕۆژدا تەنیا وەک پاشکۆ و بندەست

دەتوانێت بە چەند ئاوەڵ چالاک ببێت، هەر لەبەر ئەم هۆیەشە کە کەسانی دی بە هەڵوەستەوە و سوننەگرایانی ئیگنەرانتەوە (خۆشیمکەرەوە، پشتگوێخەرەوە) بەزی لە دەکەنەوە. ئەو وەک چاوەڕوان، ئاستێر بەڕێزین وەک چالاکەکی کەلاکوتووی چاو-لە-کردوو، چاوەڕوانی هەڵە بە وەرگرتنی ڕەفتارەکەی. ئەوجا دەبێت چ هەڵەک لەوە لەبارتر بێت کە بەدووی خەسڵەتاندنی کولتووری و سیاسیی کەسانی جاهیل و بەدجۆربوودا دەگەڕێخسێت؟ بەڵێ لەوە "هەڵی مەژووییتر" بە چەکل ناڕێخسێت! بەم شێوەیە چەکلی بەردەوام پیشخواردەوە هەدی هەدی، لە بە خشکەیی، کودەتای خۆی بەسەر هەمووانداد دەکات، بە تایبەتی بەسەر "ئەوان"دا کە هەردەم پێیان دەگوت: "دە لاچە چەکل!" تازە ئەو سەردەمە بەسەر چوو! بەڵێ، ئێستا چەکل لە کەناری خەمکییەوە "دەتە پا"، تەنانەت "دەتە نەوانەوە": ئەو دەتە "پا" بەڵێوبەر، مامەستای زانکۆ، تەنانەت دەگات بە ئاستێک کە لە تەنیشت ئەم یان ئەو سەرکەوە دابنیشێت، لە بارەگای پارتی سیاسیدا ببێت بە خاوەنی مەزی خۆی! بە چەقەنەیەک، لەسەر نامەی دەمانچەیەک، بەوانامەی ماستەر یان دکتۆرا یان هەردووکیان بەدووی یەکدا وەربگرێت! لە وەزارەتدا پێستی باڵای هەبێت! لە ئەنجومەنی پارێزگەدا کات بەسەربەرێت! لە هاوکات و بەردەوام سەفتە دەلار یان سەفتە بیستوپێنجی بخاتە گیرفانی کراسەکەیەوە، کە بە لاستیک پێکەوە ڕایاندەگرێت تا سەفتەکەیان تێکنەچێت.

بەم شێوەیە ئیدی لە گشت لا چەنەی چەکل دەبیسترێت. ئەو بەگومان تا بەی بکرێت هەوە دەدات دەستەکەی بە شارراوەیی بهەڵێتەوە، لە تەنیا ئەو خۆی باوەڕ دەکات کە دەستەکەی شارراوەیە، بە پێچەوانەوە کەسانی دی دەیبینن! جگە لەوە چەکل هەرگیز بە سەقامگیریی دەروونی ناگات. ئاخر ئەو کە هەردەم لە هەوەی قەزتنەوەی هەر هەڵەکدایە، هاوکات لەوەش بەئاگایە کە دەشێت هەڵە هەڵەکووتووەکان نەمێنن، بەیە دەشێت بە شانازییەوە ڕانک و چەغەی گرانبەهای هەورامی بپەشێت، لە هەشتا هەر لە جانتاکەیدا دیسداشێ و عەگالێکی شاردبێتەوە. ئاخر کە ناڵێ ...؟ ئەڕێ ...! کاکە جیهان پڕە لە مەترسی!

□□□ی باشووری کوردستان لە □اپەینی شێخ عوبەیدوڵای نەهریدا-6- ...هەسوڵ بەسکێنی

بەشی شەشەم

لەشکرکێشی و □اپەین بەرەو هەرێمی ئازربایجان

بەپێی ئەو نەخشەی دانرابوو، دەبوو لەیەکەم هەنگاودا هێزی هەرە گەورە و چەپک هاوێژ بەسەرکایەتی عەبدولقادر و هەمزاغا، سابڵاخ و دوایی تەورێز داگیر بکات، هێزی دووەم بە سەرکایەتی موحەمەد سدیقی دووەم کۆی شێخ ورمێ بگرێت.هەرچی هێزی سێیەمە بەسەرکایەتی خەلیفە موحەمەد سەید بوو، دەبوو ئەو ناوچانە بگرێت کەوتبوونە □ژئاوای گۆماوی ورمێ، لەوانەش شاری سەڵماس و خۆی، شێخ عوبەیدوڵا خۆی سەرکردەی گشتی ئەم دوو هێزەی دوایی بوو. سەرانی جوڵانەوەکە پێیان وابوو کردنی ناوچە کوردنشینەکانی ئێران بەئاگردانی شەش دەرفەتکی چاك بێ پەرەسەندنی شەش پێك دێنێ، ئەوان دەیانوویست پێشەکی ناوچە کوردنشینەکانی ئێران □زگار بکەن و پاشان بادەنەوە سەر تورکیا و کوردستانی لێ بسەننەوە.

لاوازی و کەم دەسەڵاتی هەردوو ئیمپڕاتۆری عوسمانی و قاجاری، هەڵکی لەباری بێ هەگیرساندنی جوڵانەوەیەکی □زگایخوازی بەربڵاو بەسەرکردایەتی شێخ عوبەیدوڵای شەمزینی پێك هێنا، لەسەرەتای دەستپێکی شەشدا تەنیا ناوچەی شەمزینان لەژێردەسەڵاتی شەشدا بوو، بەڵام هێندەی پێنە چوو گۆی شەش زەربەی ناوچەکانی کوردستانی تورکیا و ئێرانی گرتەوە. لە پاشکۆی نامەیەکی ئیرل گرانڤڵ بێ مستەر گۆشن هاتووە،"ئەم کەمەڵەیە ئێستا 4.000 هەزار تفەنگی مارتینی هەیە کە 200 دانەیان ئێرانیەوە ئەوەی ماوە تورکیە"

دوای ئەوەی بەڵێنەکەی سابڵاخ بەرامبەر کردەوەکانی هەمزاغا کەوتە ئازاردان و چاوترساندنی خەڵکەکە، ئەوسا هەمزاغا بانگی □است بوونەوەی عەشرەتەکەی خۆی داو داوای پشتگیری و یارمەتی لە شێخ کرد، لە مانگی ئاب دا شێخ عوبەیدوڵا هەزار چەکداری بەسەرکایەتی عەبدولقادری کۆی نارد بێ یارمەتیدانی مەنگوڕ، عەشرەتی دێسزی شێخ لەگەڵ ئەو هێزەدا لەسنووری ئێران پەیەوە، هەتا دەهات عەشرەتی تر لایان دەدایە لای □اپەینەکە.

شێخ عوبەیدوڵا پێنج هێزار کوردی سەربەقەڵەمڕەوی □م و دانیشتووی ئێو سنوورانەی بێ شێخ عەبدولقادری کۆی بچووکی خۆی و هەمزاغا و

محەمەد ئاغا و عەبدوڵاخانی زەرزاشی لەگەڵ خستن و فەرمانی کەکردنەوەی لەشکری کوردستان و داگیرکردنی هەرەمی ئازربایجانی پێکردن. لە (20- 9- 1880) جوڵاندنی هێزەکانی کورد لە قەڵەی یەکەم، بەسەرکایەتی شێخ عەبدولقادر و هەمزاغای مەنگوڕ بەرەو شنۆ و موکریان دەستی پێکرد. دواتر لەهەموو لایەکەوە هێزەکە گەشەی کرد، بۆ ئەمەش شێخ بۆیاری دا لەکاتی شەڕدا دەبێ گیان و ماڵی دانیشتوان پارێزراوبێ، ئابڵۆت کونسوڵی گشتی بەریتانیا لە تەورێز لە 22ی کانوونی یەکەمی 1880 دەنووسێت: دەرکەوتوە لەشکرەکەی شێخ 30,000 کەسن، بەشێکی زۆریان تفەنگی مارتینیان پێیە، بەڵام هەموو ئەو گوندانەی کەوتونەتە ڕێی پێشەوییەکەیان دەست لێنەدراون و تەنگیان پێهەڵنەچنراوە، هەموو ئەو زەخیرە و کەلوپەلەی پێویستیش بووبێ شێخ بەپارە کڕیونی.
هێزەکەی هەمزاغا و شێخ عەبدولقادر بۆ ئەوەی لەلایەن هێزەکانی سەر سنووری ئێرانەوە بەرهەستی بکرێت، گەیشتە مەرگەوەڕ، لەوێش سەرکەکوردەکانی ئەو ناوچەیە چوونە ڕێزی هێزەکەوە، ڕاپەڕیوەکان ڕوویان کردە ناوچەی شنۆ. هەمزاغای مەنگوڕ بووە (سوپاسالاری) ئەم هێزە و لە (25- 27- 9- 1880ز) شارەکانی لاجان و شنۆ و سندوس ئازادکران. شێخ عەبدولقادر لەڕێژی (7)ی مانگی شەوال دا (1297ك) (13- 9- 1880ز- 22- 6- 1259 هەتاوی) هەردوی لە شنۆ خست و حاجی وەهاب خان و عەبدوڵاخان و ئیبراهیم خان و ئەمیر خان سەرلەبەری سوارە و پیادەیان، خەیان گەیاندە و دوای دوو ڕۆژ لەوە جوڵان و لە دوو قناغێڕی مەحاڵی شەدوز قناغیان گرت.
هەر لەسەرەتاوە شێخ نامەی بە کاربەدەستانی ئێران و نوێنەرانی وڵاتانی ئەوروپی و بێگانەکان نارد، ئەو نامەیەی شێخ لە سەرەتای دەست پێ کردنی ڕاپەڕینەکە بۆ کاربەدەستانی ئێران و نوێنەرانی دەوڵەتە بێگانەکانی نارد، سروشتی ڕاپەڕینەکە، هێیەکانی، هەروەها هەڵسەنگاندنی ڕاستەقینەی دەوری شێخ عوبەیدوڵا لەو ڕاپەڕینە ڕوون دەکاتەوە و مانایەکی گرنگی هەیە. شێخ لەگەڵ دوو کەسدا نامەیەکی بۆ حەمزە میرزا حیشمەت وەلیعەهدی تەختی ئێران نارد، بەڵام ئەو هەردوو کەسەکەی گرتن و لەگەڵ نامەکەدا بۆ شای ئێران، ناسرەدین شای قاجار (1832- 1896ز)ی ڕەوانە کردن بۆ تاران.
ئەو دوو نامەیەی شێخ عوبەیدوڵا بۆ (کەهرانی)ی میسیۆنێری ئەمەریکایی نارد لەورمێ، بەڕاستی مایەی سەرنج لێ دانن، شێخ لەو دوو نامەیەدا داوا لە کەهران دەکات کۆنسوڵی بەریتانیا لە ورمێ لەو هەیانە ئاگادار بکات، کە کوردەکانی بەرەو ڕاپەڕین هاندا.
شێخ عوبەیدوڵا پەیوەندیەکی دیبلۆماسی فراوانی دەست پێکرد لەگەڵ کۆنسوڵ و نوێنەرانی وڵاتانی بیانی و ئەوروپاییەکان، بۆ

تێگەیاندنیان لەمەبەستی ئاپەرینەکە، گفتوگۆی نێوان شێخ و بیانیەکان ئەوەمان بۆ ئاسان دەکات لەنزیکەوە سەرنج لە هونەر و توانای دیبلۆماسیەتی شێخ بدەین و شوناسی لەگەڵدا پەیدا بکەین.
زۆری نەبرد ئاپەرینەکە هەموو ناوچەکانی کوردی تەنیەوە، لەنیوەی یەکەمی مانگی ئەیلولدا، کوردەکان دەوروبەری لاجان و سەردەشتیان گرت، هێزی ئاپەریوەکان کە بەچەکداری دانیشتووەکانی تەواو پێ ببوو، بووە هەڕەشەیەکی پێ مەترسی، بەلای کەمەوە هەموو عەشرەتە کوردەکانی ئێران لایان دایە لای شێخ عوبەیدوڵا، لەوانە: مەنگوێ، مامەش، زەرزا، موکری، دێبۆکری، گەورك، شکاك، جاف، پیران، ئاهو(ئاگو) (لەوانەیە ئاکۆ بێت)، زوودی و هی تر. لەماوەی چەند ڕۆژدا هێزێکی زۆری سوارە و پیادە کۆبوونەوە.
هەمزاغا هەوڵی دا هەموو سەرۆك هۆزەکان و هۆزەکانیان لەژێر ئاڵای شێخ دا کۆبکاتەوە، هەوڵی زۆری لەگەڵ محەمەد ئاغای مەزنی مامەش و بیوك خانی گەورەی قەرە پەپاخ دا ئەوانیش بەشداری ئاپەرینەکە ببن، محەمەد ئاغا لە سابڵاخ هەوڵێکی زۆری دا کاربەدەستانی عەجەم لە مەترسی و گەورەیی بزوتنەوەکە هوشیار بکاتەوە، بۆئەوەی هەر لە سەرەتاوە ڕێ لە تەشەنەکردنی بگرن، دوای ئەوەی لەوان نائومێد بوو، ئاپەرینەکە پەرەی سەند، ئەوسا ئەویش بەناچاری تێکەڵاوبوو.
هۆز و دەسەڵاتی شێخ عوبەیدوڵا لە ئێران بەجۆرێك پەرەی سەند، وای لە (ئابۆت)ی کۆنسۆلی ئینگلیز کرد لە تەورێز، لە (15)ی حوزەیرانی ساڵی (1880)دا بەترسەوە (تەمسەن) ئاگادار بکات کە: "شێخ توانی بەشێکی گەورەی عەشرەتی شکاك بەلای خۆیدا ڕابکێشێت، ئەو عەشرەتەی جاران دەست و جێی بۆوای شا بوو" (ئابۆت) سەر کونسولی ئینگلستان لە تەورێز داوای لەکاربەدەستانی ئێران کرد خێرا لیوا کوبوخان لە تەورێزەوە ڕەوانەی سەرسنووربکەن، بەو نیازەی چاوی بە نوێنەری عوسمانی بکەوێت، بۆ هەمن کردنەوەی دڵخۆی سەرسنوور لەگەڵیدا بکەوێتە گفتوگۆ، ئابۆت دەنووسێت: " لەوەش زیاتر قەت حەز بەوە ناکرێت ڕۆگای پێ بدرێت (واتە بە شێخ) هۆز و دەسەڵاتی خۆی بەناو سنووورەکانی ئێراندا بڕاو بکاتەوە، ئەم ئایەشم بە کاربەدەستانی ناوچەیی دەگەیەنم".
بەدرێژایی مانگی ئابی ساڵی (1880) ڕووداوی وەها لە کوردستانی ئێران سەریان دەرهێنا، بوونە هۆ و هاندەری نوێ بۆ هەڕچوونی کوردەکان، هەمزاغای سەرۆکی مەنگوێی ناسراوی کورد، پاش کۆبوونەوەی شەمدینان، چالاکانە کەوتە خۆ ئامادەکردن، هەمزاغا گەلێك لە سەرۆك خێڵەکانی تری ئام کرد بوو لابدەنە لای ئاپەرینەکە، ئەو کۆبوونەوەیەی لە شەمدینان بۆ پێکهێنانی ئاپەرینەکە دانرا، لەلایەن گەلێك دانیشتووە کوردەکانی ئێرانەوە پەسند کراو پشوازی لێ کرا،

کۆنسوڵی ڕووسیا لەوان ئەو هەواڵەی ڕاگەیاند، گوایە کوردەکان" لەلایەن کاربەدەستانی ئێرانەوە زۆریان لێ دەکرێت و دەووتێنرێنەوە سەریان بەرزکردۆتەوە و قین دایگرتوون، ئەوان (کوردەکانی ئێران) بەوپەڕی شادییەوە پێشوازی شێخ دەکەن و بەزگار کەری دادەنێن، هەموویان بگرە کەس نەماوە لانەداتە لای".

ئابێت کونسوڵی گشتی بەریتانیا لە تەورێز دەڵێت: کاربەدەستە ئێرانیەکان ناڕەزایی ئەوە دەردەبڕن چەند خاڵێك لەتەڕەفی تورکیادا ئەم کێشانەیان دروست کردبێ، بەواتایەکی تر کۆچەوەکان کە دەسزن بێ شا و تاڕادەیەکیش سونین هاومەزهەبەکانیان لەوڵاتی عوسمانیدا کاریگەریان لەسەریان هەیە، بەهەیبەت و ترسەوە دەڕوانن شێخ عوبەیدوڵڵای سەرکە ڕوحیەکەیان لەهەردوو دیوی سنوورەکەدا. ڕۆژنامەی (وەقت)ی تورکی ڕاپەڕینە جەماوەرییەکەی کوردی ئێران وەها ڕوون کردەوە کە " کوردەکان زوڵم و زۆرکی زۆریان لێ دەکرێت و باج و سەرانیەکی زۆریان لێ دەسەنرێت"

ڕاپەڕیوەکان بێ ئەوەی بەرهەستیەکی ئەوتۆ بێتە ڕێیان بەرەو سابڵاخی شاری سەرەکی و گەورەی کوردستانی ئێران کەوتنەڕێ، موتەسەڕیفی شارەکە کە دیی دانیشتوانی شارەکە پشتگیری ڕاپەڕینەکە دەکەن بڕیاری دا لەگەڵ ڕاپەڕیوەکان بکەوێتە گفتوگۆ، لەئەنجامدا موتەسەڕیف بڕیاری دا بەخێی و دەست و پێوەندەکانیەوە شار بەجێ بهێڵێ و ماڵ و مڵك و چەك لەگەڵ خۆیدا نەبات، پاش ئەمە کوردەکان بێ ئەوەی یەك تەقەش بکەن شاری سابڵاخیان گرت. ئینجا عەبدولقادر ناردی بەدوای ئەلەکانی باشوور و باشووری ڕۆژهەڵات تا دەگاتە بانە و سەقز، داوای لێ کردن خۆیان ڕادەست بکەن، ئەوانیش گوڕایەڵی داواکەی بوون، پاشان حکومەتێکی هەرێمی پێکخست، بەدانانی حاکم بێ ئەو ناوچانەی ڕادەست بوون، بێ بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆی ناوچە ڕزگارکراوەکان شێخ دەزگای تایبەتی پێکەوەنا. و موتەسەریفی بێ شاری سابڵاخ دیاری کرد. دوای ئەوە لەسابڵاخ پێشەوەی کرد بێ ووباری تاتاو.

پاشنیوەڕۆی 2ی تشرینی یەکەمی 1880 لەلایەن شێخ عەبدولقادر و هەمزاغا لەگەڵ 10،000 کەس پەلاماری دواب ی دابوو هەرشەکە سێ سەعات پێش ڕۆژئاوابوون کرابوو. چوار سەعاتی خایاندبوو، سەلیم خان، چهار دەوڵەت، عەلی خان حاکمی مەراغە لەگەڵ محسن خانی بەختیاری دوای شەڕکی بەرگریکارانە ناچاربوون هەڵبێن.

بەهەموو حیسابێك واپێدەچێ ئەلەکوردەکان بەفەرماندەیی شێخ عوبەیدوڵڵا بەردەوام بن لەچوونە پێشەوەیاندا بێ ناوخاکی ئێران، خاڵە ئێرانیەکان دەچوون و دەیاندایە پاڵ هێزەکانی شێخ و حکومەتی ئێرانیش لەشکری دەنارد، بەڵام ئەوەندە بەهێز نەبوون بتوانن

بەرامبەر کوردەکان بوەستن، باڵن جەمین لەو باوەڕەدانەبوو لەم کاتەدا ئێرانیەکان بتوانن بەرەنگاری کوردەکان ببنەوە، ئەوا پێویست ناکا هێزەکانی ووسیا لەسنوور بپەنەوە، بەڵام ئەگەر ئێرانیەکان تێك بشکێن ئەوا بارودۆکە مەترسیدار دەبێت.
زۆری نەبرد هێزەکانی کورد گەیشتنە تەورێز، ئەم گورج و گۆڵی و چالاکیەی کورد نواندی و ئەو نزیك بوونەوە چاوەڕوان نەکراوە لە تەورێز، شارەکەی تێقاند، خەڵکی شارەکە کەوتنە خۆیان و دەستیان کرد بە قایمکاری کردن، کونسوڵخانە بێگانەکان خێرا کەوتنە کۆکردنەوەی ئەرشیفەکانیان، بەو نیازەی دەربازیان بکەن، هەر ئەو ترس و پەژارە بوونە پەکی چالاکی و گەستە و هەواڵ گەیاندنی خست.
بەوتەی پەیامنێری ڕۆژنامەی (تایمس) سەرکەوتنەکەی کورد لەبەر ئەوە بوو، دانیشتووە کوردەکانی وڵاتەکە بەچاوی ڕزگارکەر سەیری شێخ عوبەیدوڵڵایان دەکرد، لەڕۆژانی بەیەکاچوونەدا لەگەڵ هێزە ئێرانیەکانی سەر سنووردا، نەجارێك و نە دوو ووی دا سەرباز و ئەفسەرە کوردەکانی سوپای ئێران هەڵ دەهاتن و دەچوونە ڕیزی ڕاپەڕیوەکانەوە.
لەو ڕۆژانەی هێزەکانی کورد بەرەو ناوچەکانی کورد و ئێران کشان، شێخ عەبدولقادر هەمیشە ئەوەی دووبارە دەکردەوە نابێ هێزەکانی کورد دەستدرێژی بکەنە سەر ژیان و ماڵ و موڵکی خەڵکەکە، هاونیشتمانە ووسەکان ئەوانەی لە ئێران دەژیان سوودیان لەم بانگەوازەی شێخ عەبدولقادر دی، (شولژڤسکی) مووچەخۆری ووس لەتەورێز، لەبیرەوەریەکەیدا لە (20)ی تشرینی دووەمی ساڵی (1880)دا نووسیویەتی دەڵێت: "ئەریتێن نەزار بەگ (هاونیشتمانێکی ووس) بەدرێژایی ئەو ماوەیە لە سابڵاخ بووە، چەند جار شێخ عەبدولقادری دیوە، شێخ چەند کەسێکی لەگەڵدا نارد بۆ ئەوەی عەمبارەکانی هاونیشتمانە ووسەکان لەشار لە دەستدرێژی بپارێزن، داواشی لێ کرد ئەگەر هاتوو هێزەکان پێویستیان بەگەنم و جۆ بوو ئەوە پێیان بفرۆشێت و پسولەیان لێوەرگرێت".

ماویەتی ……

خۆتی کانا ... بتان لتیف عبدولقادر"پایان"

-١-
کات ژیان ژنگ هدنن؛
کات گردوون ماندی ئب؛
وختک گی زوی؛ جومگکانی هئاوساون..
دخک بوونکان؛ زر پایان دازاون!..
بیت و
ئم سر ئو سری بوونور ئوستنن..
هتا پشویک ورگر وژنگی بری بورنن..
مرف: ئم وستگیی؛ وچانکی تم ومژاویی ئازن..
ئو: خیاحسانویکی کورت..
ئم کانا قایرس؛
دزدردو بری قژی ژینگیی!..
لچاو؛ چاوی گشتی؛ شاراویی!..
هرچی چاوی وردبینن؛ ورد ئبینن و
پمان دا: ئم؛ دردکی گلبا!..
جار نچار؛ نپکوتی هیی..
تاز درکوتووو تا..
لئستادا؛
چارسری؛ تنها مانو لما!..
لخوتی کانادا؛ لماو دمنمو!..
-٢-
ئم؛ قایرسکی ئازن..
دستی قربا غی وگان؛
ئارزووی توقو باوشو
ژینگی گشی؛ چپی ماچ!..
بکوردیکی پتان بم:
قایرس ژهرن..
تنکی مردووی زر وردن..
خانی ئمن؛ گیانی ئون ول گشن؛ بدست وبردن!..
ئم کقید ١٩ نویش؛ بازدانکن، سر بوانو

سێکانمان؛ بۆ ئەو مەگەو کاچ!..
لەخەوتی کەنادا؛ لەماوە دەنمەوە!..
-٣-
خودایە!..
ئەم چ لوغزێکە؟!..
لوغزی ڤایرەس!..
هەموو جیهان گوشراوەتە کونجی ماڵ!..
ئەم چ ترسێکە؟!..
ترسی ئەزەل!..
ئەم چ گۆریەکە؟!..
گۆرەیت!..
خودایە..
هەزە.. وزەیە..
بەرەنگاریە.. وریە..
لەگەڵ انەوی خەیاڵدا؛
وریو بەرەنگاری هەیە..
خەیاڵی زانستی..
خەیاڵ؟!..
گەڵە جاران باری لەناکاو دەهێنە!..
ئەندازەی زەر شتی نەشیاو
ژەهرو مشەخەر
هەر نامرەیی وچاوچنۆکیە.
هەر نەخشیەکی ویژدانی ناو کەمەگا تێکدەشکێنە!..
لەخەوتی کەنادا؛ لەماوە دەمەنمەوە!..
-٤-
ئاای خودا!..
دەنگی ئاوازێک دوور دە
هەردە هەر دە هەتا ئێگەتە ناو ماڵمان
دەنگی وشکانت!..
دەنگی سیەی دەرگای ماڵت!..
وەختی بەووەمان دەدەخرە!..
دەنگی بانگی هاوارێکی بە دەرەتان
دەنگی گەروە کەنوساوو
خەریکە لەبینین ئەبە وئەمرە!..
ئێگەر ڤایرەس دەرکەوە؛
ڤایرەسی ئابوری بە یان چەسی
ڤایرەسی ویژدانی بە یان هی کورسی

ڤایرەسی نان بە یان هی برسی
لەگەڵ یەکەم دڕکەوتنیا؛
بەرگریش دەکەوێتە گەڕ..
سەنگەرەکانی توند دەکاو
لە پەناوی دادو یاسا
لە پەناوی ژیانێکی مرۆیی ئاسا
لە پەناوی یەکسانی وداد، گۆشەی یاسا
شەی مان ونەمان ئەکا
تا چیەکی قارەمانی وخەباگری
تا چیەکی وڕو وزەو بەرەنگاری
لەهەر ڕەژنامەو گەڤارە
لەهەر ڕادیەو تیڤیە دەردەکەوە لەسەرباسا..
لەخەوەتی کەنادا؛ لەماڵەوە دەمێنمەوە!..
-٥-
ئەم خەوەتە؛ دابەگیە
ئایەرگیە و(کەرەنتینە)..
شار چڵ وهڵ وبەدەنگە
خامۆشە وەرە بیبینە..
ئازیزانم..
هەر چەندە بە؛ خەشم دەوەن..
تا هەرچی ڤایرەس هەیە
هەرچی ژەنگی ژیان هەیە
هەرچی قەرخکاری ودرە
هەرچی ژەهرو زیان هەیە لەناو بەرین؛
ئەبە ئەم گەی گەردوونەمان پاک ڕاگرین!..
با بەردەوام وەکەڕا بژین..
گەر سەردانی یەکیش نەکەین
تەوقە؛ ماچ وموچ وباوەش بەیەکتریش نەبە؛
با ویژدانمان؛
ویژدان بەگشتی ئازیزان
لەهەر بوارێکی هەبوون وئەم بوونەمان پاک ڕاگرین!..
بامرۆڤی گەردوونی بین..
دژی وەڕانخستنی ژیان
دژ بەهەژموونی زەرداری وزەبوونی بین..
ژیانێکی شایستە بژین
ژینگەدەست وژیریی تەندرەستیمان بەرز!..
نەک ئاست نزم لەهەر بوارە

تەندروستی یان ژیوارێ
نەزان وگەل، بژین وەکو کەلەوارێ
یان بەپیسی وبەپەخی
یان بە واتاو بە ناوەرێک
گەژو چەس بننوستەوە ترس ولەرز!..
هەندکیدیش لەپەناوی مانەومان بەیەکەوە
هەموو وەکەا دەیینەوە:
با هەموو وەکەا بەجەشی کەنەشە بە خوا بینەوە!..
لەخەوتی کەنادا؛ لەماڵەوە دەمنمەوە..
-٦-
ئەی خودایە..
لەم بەرزەخە لەدامانم..
هەندە دەڵێن: ماڵی تەیان ناشت!..
کلەسا ومزگەوت ودەر
ئیتر؛ نەسزا هەیە نەپاداشت!..
ئاای خودا..
چەند گەمژەیی!..
تاوانی هەر ناخەشیە وەختی دەڵێن لەخوا وەیە..
ئایا وایە؟..
شتی ئەوها هەیە؟..
دەستم دامێنت!..
بەئایەتی: (قُل لَّن یُصِیبَنَا إِلاَّ مَا کَتَبَ اللَّهُ لَنَا
..)
ژیری وئاوەزیان ئەبەستن..
هەرگیز خەیان ناپارێزن..
وەختەکیش کەپەیان دەڵێی؛
گرژو مەن وتوڵەو پەستن!..
بە هەودا دەسوڕێنەوە
قسەی سەرزاریان بەردەوام هەر فشەیە
وەک چەن بەڵی؛
(.. وَلاَ تُلْقُوا بِأَیْدِیکُمْ إِلَى التَّهْلُکَةِ ..) هەر
نەبە دەن ودەچن!..
جا نازانم ئاستی هەشیان ئەوەندەیە؟..
یان بە فەرمانی نەبەواتە ملکەچن؟!..
بەگومانم؛ تە وشیاریت داوە بەبوون
بەهەموو چەشنە مرۆڤ، ژیرو زەبوون
نابە دەستەوستان بژین لەئاستی هەر نەشیاوێ

یان مەترسی وەر ڕووشکی نالەبارە..
لەدواجارا؛
ئاوی وشیارو وریایی
خەباتزو بەئاگایی
هەر ئاوێ لەهەردوو جیهان کەوا مرۆڤی کارایی
هەر ئاوێ لەهەردوو جیهان کەوا مرۆڤی باڵایە..
ئازیزانم..
گەر ژەهرێ بێ، بیاوێ ژیان ڕاگرێ
کارو بازاڕ بوەستێنێ
قوتابخانە، زانکۆو فەرمانگە دابخا؛
یان وەستانی هێندێ شاخوبنبڕی ژیان
لەهەر دەخێ یان قەیرانێ
بوورێ بن قۆت ناتوانێ!..
لەدوای هەر نەخشی وژانێ، ناخشێ
یان هەر سەختی وتەنگانەیێ
ئەم فەرمانی خودایێ
خۆشی وشادی دەتێ ئارا..
خۆڕاگر بن..
وەرزو چوست وچالاک
بەهێز، کارا..
هەر شتێ بێ؛ تەدەپڕێی ومرۆڤایەتی سەردەکوێ..
با بەهیچ شێوەلی ناجەر
سەری بەرزت دانەوێ..
چونکە هەر مرۆڤ بەتەنیا
دەبەتوێ بەقارەمانی مەیدانێ!..
خودا هەمووان بپارێزێ لەنەخشی ودەردو دژون
قەزاو بەڵا لەژەهرو ڤایروسان کەوێ!..
ئەم خۆشەوەتی کەسانەیە؛ دەشکێنم و
لەجاران باشترو زۆکتر ژیان وەرێ دەخەینەوێ!..

بەتان لەتیف عەبدولقادر"پایان"
ئازاری ۲۰۲۰

قەسیدەی دەفتەری یادەوەریی دەوانێک ... شیعری: ستیڤان شەمزینی

بیرتە بە دزی پاسەوانەکانی تاریکییەوە
مەمکمان داگیرساند
بە بەرچاوی تیغی تیژی شەرەفەوە،
ئەشقمان جەخماخەی دا
لەودیوی پەرژینی نائومێدییەوە،
عەتری دەوانەبوونمان ئەدا
لە بەرکی پێکەرە سیخناخبووەکەی هەست
هەموو رەژە لە پرچی زەردی هەتاوەوە،
گیتارمان بە فانەسکان ئەژەنی
لە کەنار دەریاوە، شیعرمان
بە کانییەکی نیشتمان ئەخوێندەوە
چەشنی تریفەی مانگ،
مشتە رووناکیمان ئەکردە کەشی شەوەوە
بارانی سەزمان،
کەگەی وشکبووی ماچی سەوز ئەکردەوە
لە دەربەندی خەیاڵەوە،
ئەوینمان بە خەرەندی رەح ئەخستە خوارەوە
سەیری ئاسمانمان ئەکرد،
ئەو دەمانەی هەورەکان پێ بە خەیان ئەگریان
بیرتە، بە نیگایەک، بە خەندەیەک
کودەتامان بەسەر بەدەنگی دەدا کرد
دەستی ژان و خەمە ئاڵەکانمان ئەگرت
بەرەو ئاوایەکانی شادیی
بە پێنووسی جوانیی
سەمفەنییەمان بە کەچی باڵندەکان ئەنووسییەوە
بەیارماندابوو، پێکەوە لە ئاودا بسووتێین و
لە ئاگریشدا بخنکێین
هەموو حەسرەتمان چەکردنی ماڵێک بوو
لە کەنار تاقگەکانی ئەندەشە
ماڵێک پێ بە لە گوێ،

تاکو ببێتە ژوانگەی چی پەپوولە سەرگەردانەکانە
لە سەفەردا بووین، لە دەرەوەی مەژوو،
لە دەرەوەی جوگرافیاکان
سەیرمان ئەکرد،
تاکو بزانین ئاو دەی نەرمی خەی لە کوەو ئەهێنە
بیرمان لەو ئەکردەوە،
ئاگر ئەو نیگا گەرمانەی لە کام زەمانەوە هێناوە؟
لە چرکەی بەزاریەکانما،
قوم قوم ئاوی سازگای لێشتم ئەخواردەوە
لە بەدەنگیەکانما،
پەروانە ئاسا خەم لە ئاگری ناخت هەڵدەسوی
دوو موسافیر بووین، بە بانەوە
قووڵایی گەردوونی ئێشقمان ئەبەی
لە خاڵی پایانی ئەو گەردوونەدا
جادوویانە بە یەکتر ئەگێشتینەوە!
پەمبەڵ، بیرتە
کاتە دەستمان دایە دەستەمکردنی دەی یەکتر؟
سپەدەیەکمان پە پە کرد
لە جریوەی چڵەکە سەرخۆشکان
وەک گەڵایەک بە سەر پشتی رەشباوە
شار و وەاتان ئەگەڵاین
ئەمانووت ئێشقمان پەکەک شەراب بوو
بە ئەبەد مەستی کردووین
بە دوای بنەچەی ئەو تریەدا ئەگەڵاین
شەرابی ئێشقی لە دروست ئەکرە
خەیاڵمان، لە رەگە پەچاوپەچەکانی پایزدا،
وەیی بەهارەک بوو
لە گەڵاڵەزانی ئەستێرەکاندا،
چاومان لە دوو گیانیی ئاسمان بوو،
بە ئەستێرەی نوە و
بە ئەستێرەی دەروون سووتاوترەوە
ئەو دەمەی، باران لە دەستی خودا رژا،
پەکەوە تنەکەکانمان ئەژمارد
هەر تنەکەک، ئەسرینی خودا بوو،
بە خوونی زاوی ئاشقەکان
بیرتە ئەو کاتەی "با"ی ئەوین،
هەمن هەمن هاتە ناو خونمانەوە

حکایەتی ئەو کەتایانەت لە هزرا ماوە،
مامانی سەرتاکان بوون؟
سەرمان ئەخستە ناو ئازارکانی یەکتر،
فریشتەکانمان دەخستە پەکەنین
لە رەگە دوورکانەوە هاتبووین،
سەفەری ئەشق نزیکی ئەخستینەوە
لە چاوی یەکتردا،
رەنگەکانی پەلکەزێرینەمان ئەبینی و شرۆڤە ئەکرد
پەراوی تەز لەنیشتووی دەداریمان،
لە مەزەخانەی ژەنگگرتووی ناخ دەزییەوە و
پەڕە پەڕە هەموویمان خوێندەوە
کە هەر لاپەڕەیەک، هەزارەها ئاواز و
سەدان سروەتی لە خە گرتبوو،
هەر ئاواز و سروەتکیش
قەتماخەی هەزارەها بریندەرین بوو
ئێستا ئێمە بیرتە، کەمبەس ئاسا،
کیشوەری ئەشقمان دەزییەوە؟
زەماندەومان بە دەزگیرانیی
گوڵباخ و پەپوولە ئامادە ئەکرد
چاوی ئیرەییمان بەیبووە،
توانەوەی بەفر لەسەر سینگی چیا
پەدەکەنین بەوەی "با"ی شەماڵ
پرچی سەوزی درەختی دەئاڵزکان
دەگریاین هەر کات گژوگیای نەفرەتلێکراو
دەی باخچەکانی ئەشکان
پرسەمان دائەنا
بە ئەو نامەی دەخشەی ئەبووە کەوژی ئەشق
ئەچوینە ڕەخی رووبار
تا چیرکی ڕەبوارانی تینوومان بە بگەڕێتەوە
ئەهاتینە لای قاوگرەوە،
حکایەتی تاڵی وجودمان بەدرێک شیرین بکا
هەر پەکەوە هەوڵەی ترشی ژیانمان
لە دەمی مردن هەنایە دەرەوە
لە گۆشەنیگای خۆنەوە،
چیلکەمان لە شارە زەردەواڵەی واقیع وڕئەدا
لەمدیو ماڵی ئەهریمەنەوە،
مەستانە جەلانەی پەریەکانمان رائەژەنی

ئەستا پەت ئەم بیرتە لە پاشماوەکانی مژوو،
تەنە ئەشقمان هەگرتەوە؟
لە تەمی نوستالیژیا، تەنە رووناکی رەگەمان
بە ئاوەتەبوون لە یەکدا دەزیینەوە
من بە دەفتەری بیرەوەرییەکانما ئەچمەوە،
تەنیا وەنای تەی تیا ئەچنمەوە
تەش لە ئاوەنەکەدا بە بینینی خەت،
بەدە بیر لە رەژانی پەکەوەییمان بکەوە
ئەفسانەییکمان لە توانەوە
خستەتە ناو لاپەڕە پەرش و بڵاوەکانی دیرەکەوە
کە تاهەتایە بەسەر زاری لەیلا و مەجنونەکانەوە
وەک سروود بوترێتەوە

(نەخشخانەی گلیاد ئاینس)
2017-1-12

سەرکی حکومەت جەنابتان بەرپرسی یەکەمن! … د . زاهیر سوران

نزیکەی هەشت هەفتەیە، بە دەیان نووسینم بڵاوکردووتەوە! بەشکیان بۆ بەرپرسانی حکومەت بووە، ئاگادارم کردوونەتەوە کە قەدەخەکردنی هاتووچۆ ڕاگرن، دواکەوت و ئازادیش مانای بەرەڵایی نییە. لە ٢٦ نیسانی ساڵی ١٩٨٦ دا قوتابی کۆلێژی پزیشکی بووم لە زانکۆی یاش (یاش، ڕۆمانیا) ئەو کاتە نزیکەی سەرو ملیۆنێك دانیشتوان بوو، نزیکبووین لە سنووری روسیا، لە ناکاو دەنگی ئاگادارکردنەوە شارەکەی کەوکاس کردوو شلەژان، پاش چەند چرکەیەك داواکرا بە پەلە و لە ٣٠ خولەکدا کەس لە دەرەوە نەمێنێت باری نائاسایی ڕاگەیەندرا. بۆ ئەمە کە ئەو کاتە ئێراق و ئێران لە شەردابوو وامانزانی تاقیکردنەوەیە، بەڵام کە وتیان ئەتۆمی چەرنۆبڵی ئۆکرانیا تەقیوەتەوەو تیشکەکەی ڕووەو شارەکە دێت، ئیترکەس لە

دەرەوە نەما نزیکەی ٧ ڕۆژان لە ناوەوە ماینەوەو تەنانەت بەتانیمان گرتبوو بە پەنجەرەکانیشەوە بۆ ئەوەی تیشکەکە نەیەتە ژوورە، هەوش پیس بوو بوو، کاتێك هاتینەدەرەوە بە دەیان باڵندە و ئاژەڵی وەك سەگ و پشیلە مردبوون، پاشتر ئەوانەی تیشکەکەیان بەرکەوتبوو تووشی شڕپەنجەی خوێن بوون.

لە ڕاستیدا دەبێت حکومەت ئاوا بێت، کۆی تەنگانە بێت، چەندینجار تکامان کرد ئاسایشی تەندروستی بپارێزن، دەبێت بە تۆپزی بیار بدرێت، چیتان کرد؟ بەڵێزان، ئایا دەزانن ڤایرسی کۆرۆنا فرە لە چەرنۆبل مەترسیدار تڕە بۆ کورد! پۆیستە حکومەت بە تۆپزی و خێرا میللەت بکاتە ژوورەوە بۆ ئەوەی بیپارێزێت، دەنا ئەم بارودۆخە نالەبارە درێژە بکێشێت ئەوا نیوەی میللەت لە برسانا دەمرێت نەك بە کۆرۆنا. ڕاستە بە ناو هاتووچۆ قەدەخە کراوە، بەڵام بە دەیان عەلوە، سوپەرمارکێت، بازاری سەوزەو میوە، دوکانی لاکێسان کراوەیە، بەدەیان ئۆتۆمبیل، غازفرش، سەوزە فرۆش وماتێی دەلیڤەری پیزە، لەفە و فەلافل ڤۆکان ڤۆکانیانە، بەدەیان ماتێی دی دەگەڕێن، بۆبڕچاوی قائیمولمەقاماتەکانەوە جمەیان دێت. دەرمانخانەکان بەبێ ڕەچەتەی پزیشك دەرمانی کلۆرکین و ئەزیترۆمایسین دەفرۆشن، بازاڕی دۆلارەکە کراوەیە بەس حەوالە بۆ ئەودیوە، هیچ دیوێکی تر نییە، ئایا دەزانن ئەو جموجۆڵە چەندە بەرکەوتن دروست دەکات و پاشتر دەبێت باجەکەی بدەین؟ هەرچەنك بێت قەدەخەکردنی هاتووچۆ مانای نەمانی جۆبەیە، ئەگەر قەدەخەکردنەی ئێستا بۆ رازیکردنی دڵ و بەرژەوەندی چەند کەسێکە ئەوا بە لای منەوە میللەت گرنگترو پیرۆزترە وەك لە بازرگانانی کۆرۆنا دەنا کە ناخوازێت دڵخەکە ئاسایی بکرێتەوە . خودا بە تەلەفزیۆنەکانی داوە، بازاڕیان گەرمە، دەیان شیکارو پسپۆڕی قسەی بۆ کردەوە دەهێنن هەر کەسە لە ئاوازێك دەخوێنێت، ژمارەیەکیان لە دەسزیاندا نازانن چی بکەن ئەوانی دی بۆ خۆدەرخستن و نمایشکردنی مۆدێلی قات و بۆینباخە.

بەڵێزان، ئایا دەزانن بەرپرسیاریەتییەکی یاسایی، مۆژوویی و ئەخلاقی گەورەتان لەسەر شانە بەرانبەر پاراستنی ئەم میللەتە (سوێندتان خواردووە)، دەبووایە زۆرلە مۆژەوە بیارێکی بۆرانەتان بدایە، بەڵام بەداخەوە فێڵیان لێ کردن (لە من نا) دەنا بۆچی نەتان کرد؟ ئەم بەهایەی سەر شەقام وکۆڵانەکان لە بەرژەوەندی نە میللەت نە حکومەتدایە (زیانەکانی قەرەبوونەکرێتەوە) ئەوە قەدەخەکردنی هاتووچۆی ڕاستەقینە نییە، بگرە ئەوە کات بەڵکردن و

گاڵته جاڕییەڕ. بەداخەوە، دەرەنگتر نەخڵشییەکانی پاش کڕنا دەبینن؟

بەڵام وەك ئیمڕ پاش کڕنا قوڕبەسەرییەکە هەربڕ کارمەندانی تەندروستییە.

بەپێی یاسا دەسەڵاتی تەواوتان هەیە، با ژمارەی تووشبوان و زیانە گیانییەکان زیدەتر نەچڕتە بانەوە، گەر بتانەوڕت دەتوانن گوڕ لە ئێمە بگرن و ئەو بڕیارە دەربکەن، با زووترو خڕراتر بڵاوبوونەوەی ڤایڕسەکە را بگرین. لەبەرئەوەی کەرتی تەندروستی هەڕم شەڕی درڕژخایەنی دژی ڤایڕسی کڕنای پێناکرڕت، دەنا لە ماوەیەکی کورتدا باری ئابووری هەمووان بە حکومەتیشەوە دادەڕمڕت!

هەروەها هەقیقەتێک هەیە دەبڕت خڵمانی لێ نەدان نەکەین کە ژمارەی تووشبوان بە ڤایڕسەکە لە کوردستاندا بە کەرکوکیشەوە کە کورد زەندەقی چووە و ناوڕرڕت ناوی بەڕت لە هەڵکشاندایە.

ئایا حکومەت دەزانڕت کە لەم شەڕی دژە کڕنایەدا ئێتمبیلی گوللەنەبر، تەپی فڕکەشکێن، دەزگاکانی هەواگری، دژە تڕرڕر، هێزی هاوپەیمانان، بانکە بڕپارەکانمان و تەنانەت فڕکەی بفڕکەوانیش ناتوانن رای بگرن، دەبڕت خڵمان رای بگرین بەڵام ئیمڕ و ئێستا نەك بەیانی. ئەم ڤایڕسە چەندین سیستەمی تەکمەی تەندروستی تەکشکاند و چەندین سەرکوەزیران و سیاسەتمەداری دونیای هێنایە گریان و تەنانەت وەزیرکی ئەڵمانی خۆی کوشت. ڕاستە دەڕێن: هەموو حکومەتەکان تەنیا بە هەژاران و نەداران فڕرو ئازان بەڵام هەر هەژارانیش حکومەت دەهێننە سەر کورسی، مافیانە بە کڕنا گڕغەریب نەبن، با هەوڕ بدەین لە ئاشتیدا بە ڕێزەوە بەڕێ بکرێن بڕ دوا مەنزل، لە کۆتاییدا دەڕێم: دەبڕت لە بڕند گۆکانەوە زەنگی ئاگادارکردنەوە لێبدرڕت بڕ ئەوەی کەس لە دەرەوە نەمێنڕت و هیچ بەرکەوتن و جووڵەیەك نەمێنڕت، ئەوەی لاساری کرد دەبڕت بەند بکرڕت گەرلە ماڵەکەی خۆشیا بڕت. لەبەرئەوەی هەندێك کەس گەر پەنجەیەکی شیرینی بخەیتە نێو دەم تەماع دەیگرڕت هەموو پەنجەکانی دی دەبات. ڕاستە مرۆڤ دەتوانڕت زۆر شت بە قەرز وەربگرڕت بەڵام ناتوانڕت ژیان بە قەرز وەربگرڕت چونکە یەك ژیانمان هەس و بەس.

دەبڕت مەمنون بن کە لێرەدا باسی زیانە ئابووریەکانی ئەم دۆخە نالەبارە ناکەم.

د . زاهیر سوران

پسپۆی نەخۆشییە درمییەکان و گشتییەکان، سڵمانی .

٣ نیسانی ٢٠٢٠

عەزیزم … کەنعان مدحەت

بارانێ زماوەند ، بەردەوامە
هەشووی ئاوس ،
بەر زەنگی دەرگا و
شوشەی پەنجەرەم دەکەوێ ، عەزیزم
دەڵێم : کێ ؟
جگە لە گژۆکەی دەرەوە
دەنگێک نییە
منی خستبێتە دەڵاوکێ و
دەرەوەی بە هەڵپەرکە… عەزیزم
ئیتر زستانێ ،
زستانی تێ عەزیزم
لە دەرەوە ، عەرز ، بە مشت
زایەڵێ خرمە و زەنگێڵە باران ، بە هاوین
کە دەکاتەوە عەزیزم
منیش لە دیوی ناوەوە
دوا دڵۆپە جەماوی پەرداخی لە خەم
مەست تر ئەنەشمەوە
لە یادمت دوورخەمەوە ،
عەزیزم

بەر ، گوێ ،
گوڵا ..
تا چێ ، بە خەندە کەسکەکانی پاریش
بە داری باخمەوە نەماون عەزیزم
باخچە وشک و
چیمەن خنکاو
ژینگە زوەر و نائومێد

مانگیش ئەگەر لە پشت هەورەوە
ژووان لەگەڵ هەسارەما ببەستە عەزیزم
ئەستێرە ، جارناجار مەیلە چاوشارکێ و
شەڕە نیگایەک دەفرۆشە
هەر تۆ نادیار و بێ هەواڵی عەزیزم
ئاگات لە خۆت بێ
نەخۆش نەکەوی و بەربی
زەوی تەڕە
قوڕ و لیتە تا ئەژنۆ عەزیزم
ناوەختە و ، کەسیشت بە خۆتەوە
نەهێشتووە
گەرمتکاتەوە عەزیزم
دیمەن لە داوتەڕە دەچێ
تۆ تەڕە
قەورسان ،
لە تۆ و باران تەڕتر ، عەزیزم
دەستم بە هەور و تریشقە نەگەیشت
لە شەستبارانم پرسی
ناوی تۆی گەر پێ بێ
خشتەی لە تۆ بەتاڵە عەزیزم
قەورسان تەڕە و
قوڕ و لیتە تا ئەژنۆیە
منیش لە تەمی قورس لە پێ کەوتوترم
توانای وێشوومە و
بەری سەرهەڵگرتنەکی تر ناگرم
عەزیزم

پەیامی زیندانی سیاسی سوهێل عەرەبی .. وەرگێڕانی: کاوە

عومەر

هەژاری . بە دەستێکی تر لە ئینسانەکان سەرچاوەی داهاتە
زیندان وفرۆشتنی ئاوی کانزایی
ئاوبەران لە زەر بەی کاتەکانی ڕەژدا ونبوونی ئاوی خواردنەوە، یەکێک لە کێشە گەورەکانی دەستگیرکراوە بەندکراوەکانی گرتوخانەی تارانی گەورە بوە.
ئاوی بەلوعەکانی ئەو گرتوخانەیە هیچ کاتێک بە خواردنەوە نابێت،زەر لینج وبەن پیسەو ئینسانە بەندکراوەکانی ئەو گرتوخانەیە ناچارن بە مانەوەی خەیان ڕەژانە یەک ودوو بتە ئاو بکەن لە فرۆشگای ناو زیندانەکە.
ئەبەت ئەم گرتوخانەیە تەنانەت ئاویکی گونجاویشی بە خۆشتن نیە وکەسانی دەوڵەمەدن"زیندانیە مالیەکان"بە خۆشتن سودیان لەئاوی کانزای وەردەگرت.
هەر بتلە ئاوێک یان نرخی فرۆشتنی دەگەیشتە ٢٥٠٠ بە ٤٠٠٠ تمەن زەر جار لە هاویناندا نرخیان ٣ بەرامبەر زیاددەکات وبازاڕی ڕەش دروست دەکات.
مانای وایە ڕەژانە هەر دەستگیرکراوێک ڕەژانە بەلای کەمەوە دوو بتە ئاو دەکریت وە هەر بتەێک نرخەکەی لەنەوان ١٠٠٠تا ٣٠٠٠ تمەن قازانجی بە بەرپرسانی زیندان تەدایە!
٢٠هەزار بەندکواو هەریەکەیان حدودی ٢٠٠٠تمەن قازانج،تەنها لەڕێگەی فرۆشتنی ئاوەوە بەوان دەگەینەت،واتە ڕەژانە ٤٠ ملیەن تمەن قازانج بە بەندیخانەی تارانی گەورە تەنها لەڕێگەی فرۆشتنی ئاوەوە بەدەست دەت!
لەو ٢٠ هەزار بەندکراوە جگەلە کەمتر لە ٢٠٠٠هەزار کەسیان کە بەهەی دەستبەی وبەرتیلی خەریەوە لە بەندیخانەدان،ئەوانی تر لە هەژارترین بەشکانی کەمەگەن،کە هەکاری بنەڕەی هاتنە زیندانیانی شیان هەر هەژاری بوە.
زەرینەی دەستگیر کراوە بەندکراوەکان لە دەستەکانی ٣،١ ئەم بەندیخانەیە.....کەمتر لە ٥ ملیەن تمەن نیان هەیە و بەهەی ناچاریەوەکاری نایاسایی وەک مەشروبی کحولی،حەبی هیمن کردنەوەیان دزی بچوکیان ئەنجامداوە توش بون.،وە زەربەیان لە ناوچەکانی وەک،مەسجید سولەیمان وشارەکانی سەر سنوری وەات وهەژار نیشینەکانن.
ئەگەر بەدوایی بنبەکردندا بگەیت،ئەبینین٩٠٪یان بەهەی بارودەخی ئابوری وکیشەی گوزەرانەوە خراونەتە زیندان وە هەموو ڕەژەک

بەکەسانی لەم جۆرە پردەکرێت.
بەڵام حکومەتی ئێستای ئێران هیچ کاتێک هەوڵی بنبەستکردن وچارەسەری کێشەکاندا نەبووە وتەنانەت لەقسەی خێکیش داهات بەدەست ئەهێنێت.
ئەگەرچی گرتوخانە بە هەموو کەمووکوڕییەکانیەوە زیان بەخشە وە بەندکردنی کەسێک زیان بە هەموو کەمووکوڕییەکانیەوە دەگەیەنێت وە هیچ کاتێک گرتوخانەکانی کۆماری ئیسلامی تایبەت مەندی چاکسازیان تێدانەبوە، بەڵام بە هەندێک کەمەک قازانج هێنەر بوە.
بەرپرسەکانی گرتوخانەکان ودەستگایەکی کە بەویکخراوەوە پەیوەستن وە هاوکاری زنجیرداریان هەیە،سودێکی زۆریان لەزیندان بونی ئەوان لەو بەندیخانانەدا وەرگرتوە.
با پەیوەست بین نەبەرد(کارزار)ی زیندانیە سیاسیەکان ئەبەت ئازاد بکرێن!داوا لەهەموو ئیوە دەکەم کە بە ڕزگارکردنی گیانی هەموو زیندانیە سیاسیەکان پەیوەست ببن بەم نەبەردیەوە!
ناونیسانی پەیوەندی کردن بەئەمەوە:azadedhankonid@
https://t.me/Azadeshan_koni

سوهیل عەرەبی لەدایک بوی تارانە دەرچوی بەشی فەتۆگرافی زانکۆی ئێران بە هونەرو بینا وویبگۆبوو.کە بەتاوانی سوکایەتی بەئیسلام سزایی لە سێدارەدانی بەسەردا سەپێنراوە.
سوهێل عەرەبی لە ٢٠٠٩\٨\١٦وە دەستگیرکراوەو هاوسەرو منالێکی هەیە بەناوکانی نەسرین نعەمی ووە منالێکی ڕۆجان نعەمی وداکی فەرنگیس مەزڕوم،وە سەرەتا سوهێل وهاوسەرکەی بەهەی بەاوکردنەوەی چەند بابەتێک لە فەیسبوک پێکەوە دەستگیر کران لەلایەن پاسەوانانی شۆڕش(حرس الثوري)وەپاش چەند کات ژەرەک هاوسەرکەی ئازادکرا،بەڵام خەی بە ماوەی دوومانگ لەژوری تاکەکەسیدا مایەوە لەزیندانی حەرەس سەوری داو دواتر ڕەوانەی بەشی ٤ی زیندانی ئەوین کراوە.

وەرگێڕانی: کاوە عومەر

…خەڵك لە نێوان خۆپارێزی و زیادەڕۆییدا عیماد عەلی

دیارە نەخۆشی و پەتا جیا لە هەر بابەتێکی تر پێویستی بە مامەڵەی جیاواز هەیە و نەخوازەڵا ئافاتیکی پیسی وەکو کۆرۆنای سەردەم بێت کە بەرێکی بەجیهان گرتووە، بەڵام ئایا دەکرێت هەموو مرۆشك و بیرکردنەوەت لەم پەتایە نیگەرانت بکات و رارایی و دڵەراوکێ باڵی بەسەر دەروونداا بکێشێت؟
دەبێت یەکەمجار بزانین کە خۆپاراستن ئەگەر زیادەڕۆییشی تێدا بکرێت ئەگەر قازانجی نەبێت زیانی نابێت و بەلکو پێچەوانەکەی گونجاندان و خەمساردیە ئەگەر زیانیشی نەبێت ڕیژەیەکی دیاریکراو لە کاریگەری سەلبی خۆی لەسەر ژیانت لە لایەکی دیکەوە بە جیدەهێڵێت. بۆیە نەترسان و گونجاندان و پشت بە قەدەر بەستن لەمەڕ ئەم پەتایەی ئەمڕۆ بیرکردنەوەیەکی ناڕاستە و دەکرێت لە هەر مەودایەك بێت ئەگەر زیانی سەرەکی نەبێت بەڵام لاوەکی خۆی بگەیەنێت.
ئەگەر سوورنەبیت لەسەر خۆپارێزی و بە نیوە وناچڵی ڕێنامییە تەندروستیە دروستەکان پیادەبکەیت، لە ڕووەوی بەردەوامی ئەم مەسەلەیە کەلێنێك دروست دەبێت و زیانەکەی بە قووڵی و گەورەتر دەبێت، ئەمەش لەو ڕوانگەوە کە خۆنەپاراستن لەم نەخۆشیە هەڵەی یەکەم دوا هەڵەشە، لەبەر ئەوەی کەس دەرئەنجامەکەی نازانێت کە بەکوێت دەگەنێت و، ئەگەر دواهەناسەشت نەبڕێت ئەوا ئەگەری زۆرە لەگەڵتدا بەبەردەوام بێت و بەرگریت لاواز بکات و سیەکانت سیست بکات و بۆی هەڵمژینی ئۆکسجینی پێویست بێ لەشت نەگاتە خانەکان و پرسەی ئۆکساندن و کارلێکی میتاپڕۆیزم تا ڕادەیەکی گەورە یان کزبێتەوە یان بە ناکارایی سیەکان پەکی دەکەوێت و، ئەگەر سیەکان زۆر زەرەر بکەن ئەوا بە ژیان مەمرە و بڕی ژیان بەسەربەردەبەیت و هەر هیچ نەبێت لە تەمەنت کەم دەکاتەوە.
بەڵام لەلایەکی ترەوە وەزعی دەروونی باش و بوێری لەگەڵ خۆپاراستنەکەدا بێت، ئەگەر بەرگریت بەهێز نەکات ئەوا ناهێڵێت ئاستی بەرەنگاری و بەرگری لە ئەم فایرۆسە نەعلەتیە دابەزێت و، ناهێڵێت کاریگەریی فایرۆسەکە زۆرتر بێت لە حاڵەتی زۆربونی ترسی دەروونی و تەنانەت خانەکانی لەشیشت بە بیرکردنەوەی سەلبی و ترس و کارلێکە کیمیاوەیەکانی نیوخۆیی لەشت تێکدەچێت، بە تایبەتی مرۆشك و خانە پەیوندیدارەکان لەگەڵ بیرکردنەوەتدا لەپەیوەندەیەکی بەتیندان و لەپرسەی میتاپڕۆیزمی پەیوەست بە قازنج بینین لە

خراك و فيتامينه پويستەكان لەگ دەبێت و هێزی بەرەنگاریت کەم دەکاتەوە و ئەمەش لای خۆیەوە بەراستەوخۆ ئەگەری زاڵبونی پەتاکە ئەگەر لە لەشتدا هەبێت زیاتر دەکات.
ئەمە لە لایەتی پەیوەست بە کەسەکەوە وەکو خۆی و چۆنێتی مامەڵە کردنی لەگەڵ ئەم حاڵەتە کتوپڕەی جیهان و ناوچەکەشمان، بەڵام ئەو بوارانەی کە زیاتر ئەگەر بە ناراستەوخۆش بێت کاریگەری لەسەر ئەم کەیس و پرسە هەیە ئەویش؛ باری دارایی خیزانەکان و رارایی و دڵەراوکی لە بەرەوەبردنی ژیان و گوزەران و بیرکردنەوە لەدەرامەتی خێزان و، سەرباری ئەوەش ئەو هەموو هەواڵ و پەستان و فشارانەی بەرنامەکانی تیڤی و سۆشیال میدیا و فەراهەمبونی کات و بوار بۆ گوێبیستی هەموو شتێك زیانی زیاترە لە قازانجی.
ئەوەی تایبەتمەند بێت بە کوردستانەوە لایەنی وەزعی دەروونی و خەمساردی و گوێنەدان و بیری میتافیزیکی و ڕۆلی سەلبی خاوەن بیروبۆچونە ئایدیاڵە ئایینیەکان و بەتایبەتی ئیسلامی سیاسی و بانگەشەکارانی دینی بەرژەوەندخوازە کە زیانی لە فایرۆسەکە زیاترە، یان وردتربێین، ئا ئەم سەرخانەیە هاوکاری زەمینە خۆشکردنی باش دەکات بۆ بە ئاسانی وەرگرتنی ڤایرۆسەکە و قوبونەوەی کاریگەریەکانی لەسەر توشبوو.

بۆیە ئەوەی پێویستە، بۆ گویدان بە دابونەریت و قسەی بەرژەوەندخوازەکان و باوەرداران بە ئەفسانە و خورافات خۆت بپارێزە، ئەگەر زیادەڕۆییشت کردبێت و ترسو دڵەراوکێت نەبێت و وەرەت بەرز بێت و پاکوخاوێنیت پشتگوێ نەخستێت، ئەگەری توشبوونت زۆر زۆر کەمتر دەبێت. هەر بۆیە سود لەم هەلە زێرینە بۆ کاری ئیجابی وەکو خوێندنەوە و داهێنانی ناچاری ببینە و کاتەکەت دابینکراوە و، تەنها ماوەتەوە خۆت چەند دەتوانیت ئیستغلالی بکەیت و لەگەڵ ئەوەی کەرەنتینەی دڵخوازی خۆت بەیدەکەیت دەتوانیت کارێکی وا بکەیت کەلە رۆژی ئاسایی نەتوانبێت بیکەیت، تەنها وەرە و ویستت بەهێز بێت و هەمیشە لایەنی ئیجابی حاڵەتەکە بە خۆپارێزیەکەوە ببەستەوە و ئەگەر بتوایت لەگەڵ خوتدا دانیشە و بڕە خەوەتەوە و لەو بەینەدا مەهێلە هیچ کەسێکیش ساتو سەودات لەگەڵدا بکات، تاوەکو لە هەر کاتێکدا بێت ئەم هەورە لاڵە دەرەوێتەوە و بەڵام باشترین شت ئەوەی کە خۆت لەکارەکە نەبانمەکە و چاوەیی ماوەی نزیك مەکە بۆ بەیەکجاری ئاسایی بونەوەی وەزعەکە.

شۆی دەستوپێخۆی مەرگ و کۆرۆنا .. رۆزا شوان

قایرۆسی کۆرۆنا (گۆڤید نۆزدە) کە بە یەکەمین جار لە رۆژی (١٢/ دیسەمبەر/٢٠١٩)
لە شاری (وۆهان) لە چین دەرکەوت. لە ماوەیەکی کەم و خێرادا، خێراتر لە رۆکێتی بالیستی، بەاوبۆو و سنووری کشوەرکان و دەریالەشکانی بڕی.. تا ئێستا لە (١٨٠) وڵاتی جیهاندا بەاوبۆتۆو. ئیشوکاری راگرتوو و بازار و دوکان و مەکانی داخستوو و شۆقامکانی چۆڵکردوو. ژیان و جوڵەی ئاسایی راگرتوو و مرۆڤی خستۆتە ترس و دڵەاوکێوو.. زیانێکی زۆری بە پشک و بە سەرمایەی زۆبەلاحترین کەمپانییەکان و بە ژیرخانی ئابووری و بەرهەمهێنان و بە ناردن و هاوردەکردنی دەوڵەتان گەیاندوو.
حکومەتکانیش جیهانیش، بە رووبەووبوونۆو بەرگرتن لە تەشەنەکردنی پەتای کوشندەی کۆرۆنا و بە پارستنی گەلەکانیان، چوونەتە سەنگەری بەرگری کردنۆو.

ئەمە مرۆڤ و کۆرۆنا لە شەڕێکی گەردوونی دەستوپێخۆی گوورە و کوشندەدان.. تائستا چەندین هەزار کەس بەم پەتایە مردوون و بە هەزارانی تووشبووش پشووی دەناڵنن.. شەڕەکەش بەردەوامە و نازانین کەی کۆتایی دێت.. شایەنی باسیشە و جێی ئۆپتیمی سوپاس و رێز و پێزانینن، کە سوپایەکی پزیشکی و کارمەندانی تەندروستی بە ئۆپتیمی دەسەزی و بە رۆحێکی لەخۆبردن و گیانبەخشانۆو، لەم شەڕە سەختە بەرەنگاری کۆرۆنا بوونەتۆو و سەرسەختانە بەرگری لە مرۆڤ دەکەن.. جێختیان کردۆو و سەلماندیان کە خاوەنی پیشە و پێیامێکی پیرۆز و مرۆڤایەتین.
لە پشا حکومەتکان بە هەندیان نەزانی، خەمساردبوون بە پارستن گەلەکانیان لەم پەتا جیهانییە، ئامادەیی و ڕە و شوێنی پێویستیان نەگرتەبەر.. تا کۆرۆنا گەیشتە سەریان.
دەستی یارمەتی و هاوکاریشیان بە چین درێژ نەکرد، بە ئۆوی بە یارمەتی و هاوکاری هەموولایەکیان، لە زەدی لەدایکبوونی گەمارۆی کۆرۆنا بدەن و نەهێڵن تەشنە بکات و بەو خراپییە بگات بە زەربەی وڵاتانی جیهان.. بەڵام چین بە تەنیا خۆی ڕووبەووی کۆرۆنا بۆوە و

توانی کۆنترۆڵی بکات و رایبگرێت.. خۆریکە بەجارێ لە وڵاتی چین دا کۆتایی پێبهێنن.
وڵاتان تا ئێستاش باجەکی زۆری ئەم خەمساردی و گومپینەدانیان دەدەن، لەوانەش ئیتاڵیا و ئیسپانیا و ئێران و ئەمریکا، کە پشکی شێریان لە مردن و تووشبووندا هەیە.
لە بەشکی زۆری وڵاتانی جیهاندا، بە خێپاراستن و ڕێگرتن لە تەشەنەکردنی زیاتری کۆرۆنا، هاتوچۆیان قەدەغەکردووە و باری نائاسایییان ڕاگەیاندووە، هەروەکو ئاوی کە لە شۆکی سەخت و قورسدابن.. بە ئاوی کەمترین زیانیان لێبکەوێت.
کۆرۆنا، پەردەی لەسەر گەندەڵی و دەسەڵاتی گەندەڵ و دزینی سامانی گەلان هەڵماڵی. ڕاستی لاوازی و فشەڵی گەورە بالیزمیشی خستەووە، کە تەنیا بانگەشە و دروشمی ڕووت و زل بوو.. کۆرۆنا هەست و ویژدانی مرۆڤایەتی و چاچوچنۆکی و خۆبەرژەوەندی و قورخکردن و هاوەڵی تەنگانەشی ئاشکرا کرد.. بە نموونە: کەمپانییەکانی چین، نیوەی دەمامک و بەدڵی پارستن و دەستکێشیان بە وڵاتانی جیهان بەرهەم دەهێنا، لە کاتی بڵاوبوونەوەی کۆرۆناشدا، دوو هێندەی تریان بەرهەم دەهێنا، بەڵام حکومەتی چین، هەر هەموو دەمامک و بەدڵکانی لە کەمپانییەکانی کەی و نەیهێشت یەک دەمامک و یەک بەدڵ بە وڵاتانی جیهان بفرۆشن. لەسەر ئاوڕۆ دەمامکی لە وڵاتانی تر کەی.
ڤایرۆسی کۆرۆنا، ڕووی ڕاستی دەوڵەتانی یەکێتی ئەورۆپا و بازاڕی هاوبەشی ئازادی ئەوروپاشی ئاشکرا کرد.. دەرکەوت کە هەر بە نووسین یەکێتییان هەبوو.. ئیتاڵیا کە ئێندامێکی یەکێتی ئەوروپایە.. دوای بڵاوبوونەوەی کۆرۆنا بە شێوەیەکی مەترسیدار لە وڵاتکەیدا، داوای یارمەتی لە دەوڵەتانی ئێندام لە یەکێتی ئەوروپا کرد، داوای لێکردن دەمامک و دەرمانی پزیشکی بدەن.. بەڵام کەسیان دەستی یارمەتییان بە درێژ نەکرد و بە پارەش هیچیان پێ نەفرۆشت.. ئەڵمانیا کە دەوڵەتکی دەستەڵی یەکێتی ئەوروپایە ئاویش یارمەتی ئیتاڵیا و فەرەنسای نەدا.. هەریەکەش لە ڕوسیا و تورکیاش، ناردنی دەمامک و دەرمانی پزیشکییان بە ئاو وەاتانە قەدەغەکرد، کە پێوەندی بازرگانیان پێکەوە هەبوو.
تەنیا چین تا ڕادەیەک، بە دەمامک و بە ناردنی تیمی پزیشکی، یارمەتی ئیتاڵیای دا.
ئەمریکاش، کە وەکو وەاتکی زلهێز ناسراوە، لووت بەرزی خۆی نیشاندا و لە پشتەوە بە فشە و گاڵتە باسی کۆرۆنیان دەکرد.. بەڵام کۆرۆنا لووتی پێ نەواندن و دەریخست، کە ئەمریکا زلهێز نییە.. لە ئەڵمانیا ئەمریکا لە ڕیزبەندی یەکەمی دەوڵەتانی جیهانە

لە ژمارەی تووشبووان بە پەتای کۆرۆنا.. گەرچی ئەمریکا خاوەنی گەنجینەیەکی گەورەی دەرمانک و دەرمان و کەرستەی پزیشکییە.. کە خەی دروستی کردوون، بەڵام لە ساڵی (٢٠٠٩) وە هیچ دەمامکێکی تری بەرهەم نەهێناوە.. پێشبینی ئەوشیان نەکردووە کە دەخ و کارەساتێکی وایان بەسەردێت.. بۆیە لە ئەمەدا پێویستییەکی زۆر زیاتریان بە دەمامک و بە دەرمان و بە پزیشک و بە کارەندی تەندوستی هەیە.. پێشیان شارەزایی لە چین بکەن، کە چۆن توانیان بەو خیراییە گەمارەی کۆرۆنا بدەن و زاڵبن بەسەریدا.
بگومان سبەینێ وەکو ئەمڕۆ نابێت، پێشبینی ئەوە دەکرێت کە گەڵانکاریەکی گەورە لە لە جیهاندا لە زەربەی بواردا کاندا رووبدات. زۆریش لە حکومەتەکان لاواز دەبن. زۆر لە وڵاتان بە پێوەندییەکانیاندا دەچنەوە. دووریش نییە کە بەڵانسی هێزی و پشکۆیی جیهان بگۆڕێت.. گەلێ هێویست و گەڵانی چاوەڕوان نەکراو بێتە ئاراوە.. دووریش نییە کە دەوڵەتان کەتایی بە بەشەک لە ناکۆکییەکانیان بهێنن و لەیەک نزیک ببنەوە.
ئەو هەموو پارە خەیاڵییەی کە وڵاتانی جیهان تا ئێستا، لە بەرهەمهێنان و لە کەینی چەکی کوشندە و سووتێنەر و کاولکەر خەرجیان کردوون.. گەر دەیەکی ئەو پارەیە لە بەرهەمهێنان دەرمان و کەرستە و دەزگای پزیشکی و لە توژینەوە و تاقیکردنەوە و داهێنانی دەرمان و چارەسەری نەخۆشییەکان و پەتاکان و لە پگەیاندنی ژمارەیەکی زۆری پزیشک و کارەندانی تەندروستی و لە دروستکردنی تاقیگە و نەخۆشخانەدا خەرج بکرایە.. بە دڵنیاییەوە، زۆر لەو نەخۆشیانەی کە تا ئەمڕۆش هیچ چارەسەریان بۆ نەدۆزراونەتەوە، بە هەموو جۆرەکانی شێرپەنجەشەوە، دەرمانیان بۆ دەدۆزینەوە و چارەسەریان دەکردن.. دڵشبووین بە خاوەنی ژینگەیەکی پاک و بە ئاسانیش دەرەقەتی کۆرۆنا و لە کۆرۆناش کوشندەتر دەهاتن.. بەم دەخە مەترسیدارەش نەدەگەیشتین.
بە هەموو رەکەتە کەشوهەواکان و بە فڕۆکەی جەنگی و بە تانک و بە بەمب و بە مەدەرترین چەکیان، تا دەگاتە چەکی ئەتۆمیشیان.. کۆرۆنایەکیان بە لە ناونابرێت.
بەڵام مرۆڤ گەشبینە و بە هیوا و بە ئومید نییە.. دانماوە و چەکی بە قایرەسی کۆرۆنا دانداوە.. ئەگەرچی تا ئێستا هیچ قاکسینێکی کاریگەر بە لەناوبردنی کۆرۆنا نەدۆزراوەتەوە، بەڵام پزیشکان و زانایان و شارەزایانی دەرمانسازی لە تاقیکردنەوە و لە هەوڵکی بۆچاندان و زۆر نزیکبوونەتەوە لە دۆزینەوە و دروستکردنی قاکسینێکی لەناوبەری کۆرۆنا. ئەم هەوە و

تاقیکردنەوانەش پەویستی بە بودجەیەکی زۆر گەورە هەیە.. کەمپانیيە زەبەلاحەکانی ئەم بوارە، لەوە دەترسن کە لە پڕکدا کارنا کتایی بێت.. ئەمانیش زیانەکی زۆر بکەن.
پسپۆران جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە ئەم قایرەسە (گەڤید ـ نزدە) بەو ژمارە مردوو و تووشبووانەش کە تا ئەمڕۆ تۆمارکراون، بەڵام کارنا گەورەترین کوشندە نیيە. لە پێش کارنادا، چەند پەتایەکی تری کوشندەتر بەاوبوونەوە، گەورەترینیان:
تاعوونی ڕەش(نەخۆشی ڕەش): (لە ئەوروپادا لە سالانی : ١٣٤٨ـ ١٣٤٩) ز، کە نزیکەی بیست ملیۆن کەسی کوشت. بە نموونە: نزیکەی لە (سەدا شەستی) هەموو دانیشتوانی وڵاتی نەرویجی کوشت.
تاعوونی گەورەی لەندەن: لە دوو ساڵی (١٦٦٥ـ ١٦٦٦) ز، زیاتر لە (١٠٠) هەزار کەسی کوشت، کە لەو کاتەدا دەیکرد بە چارەگەکی دانیشتوانی لەندەن. ئەم تاعوونەشی لە هەندەوە بۆ هات.
تای زەرد: لە ساڵی (١٧٩٣) دا، تای زەرد لە دەڤەری ڤیلادلڤیای ئەمریکا بەاوبوو، نزیکەی (٤٥) هەزار کەسی کوشت.
تاعوونی گەورەی مارسیلیا: لە ساڵی (١٧٢٠) دا، شاری مارسیلیای فەرەنسی تووشی تاعوون هات و لە ماوەی چەند ڕۆژێکدا زیاتر لە (١٠٠) هەزار کەسی لێکوشتن.
پەتای کۆلێرە: کە لە ساڵی (١٨٢٠) لە شاری کەلکوتای هیندی بەاوبوو، تەشەنەی کرد و باشووری ئاسیا و ڕۆژهەاتی ناوین و ڕۆخکانی دەریای سپیشی گرتەوە، تا گەیشتە چین. ئەم پەتایە زیاتر لە (١٠٠) هەزار کەسی کوشت.. کۆلێرە کوردیشی گرتەوە.
نەخۆشی ئایدز: لە ساڵی (١٩٧٦) لە کەنگۆ دەرکەوت و بە هەموو جیهاندا بەاوبوو، لە ئەمڕۆدا ژمارەی تووشبووان بە ئایدز لە جیهاندا، زیاتر لە (٣٦) ملیۆن تووشبووە.

بەجگە لەو پەتایانە، دواتریش ئەنفلەنزای بەراز، ئەنفلەنزای ئیبەلا، ئەنفلەزای باڵندە. تا دەگاتە قایرەسی کارنای ئەمڕۆ.
دکتۆر (هەوارد مارکەل) لە زانکۆی میشیگان دەڵێت:" بە بەچوونی من، بە زۆری بە هاتنی مانگی (مایە یا یانیە یا یالیە) ی ئەمساڵ ئەم قایرەسە کتایی بە خۆی دێنێت.
(سایتی فۆکس) یش قسەی شارەزایان دەگێڕێتەوە، کە دەڵێن" بە کتایی هاتنی ئەم قایرەسە، سێ سیناریۆ هەیە. یەکەمیان: ئەوەیە کە هەوڵە تەندروستییەکان بە ئەنجام دەگات و کەنترۆڵی بەاوبوونەوەی دەکرێت. دووەمیان: ئەم قایرەسە لە کاتێکی دیاریدا خۆی دەسووتێنێت. سیناریۆی سێیەم: ئەوەیە کە دەشە (گەڤید ـ نزدە) بگۆڕێت بۆ قایرەسێکی تر. هەروەکو چۆن پێشتر ڕووی دا، لە ساڵی

(۲۰۰۹) دا، جۆرێکی تازەی (ڤایرۆسی ئینفلوەنزا)ی (ئەچ یەک، ئەن یەک) هاتنە ئاراوە و وەکو پەتایەکی جیهانی گۆمارەی زەوی دا" هیوادام هەموومان دوورەبین لە تووشبوون بە کۆرۆنا و ئەم دۆخەش بەسەربچێت.

رەزا شوان
نۆرویج: ۲/ ئەپریل/ ۲۰۲۰

تەندروستی خەم … شیعر بە مندالان – هەستەم خامۆش

ژیرم، پاکم، خاوێنم
من پابەندی هەنووێنم

لەبەر تەندروستی خەم
دەستەکانم جوان دەشەم

ناهەم هەرگیز پیس بم
نامۆ جەستە سیس بم

بەهاستی خۆپارێزم
بەیەک ساغ و بەهێزم

دەژیم وا بە دۆخەشیی
من دوورم لە نەخۆشیی

دەروون و گیان ئاسودەم
بەختیار و لەو بەخەندەم

شیعر بە مندالان
هەستەم خامۆش
هەولێر ۲۰۲۰/۳/۳۱